

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Iacobi Brvckeri Regiae Scient. Societatis, Qvae Berolini
Floret, Membri Historia Critica Philosophiae**

A Tempore Resvscitarvm In Occidente Litterarvm Ad Nostra Tempora

Brucker, Johann Jakob

Lipsiae, 1744

Capvt Tertivm, De Philosophia Sinensivm.

urn:nbn:de:hbz:466:1-28327

CAPVT TERTIVM,
DE PHILOSOPHIA SINENSIVM.

§. I.

*Scriptores de
re literaria
Sinensium.*

Ex India in amplissimum Sinarum imperium transgressi gentem offendimus, antiquitate, ingenio, artium cultura, prudentia politica et philosophiae studio non modo omnibus Asiae populis praefendum, sed cum Europaeis quoque, si haud paucos audias, comparandum. Quam a canis aevi vetustissimi temporibus philosophari coepisse, adeoque origines philosophicas in ea quaerendas esse, excellentissimum quoque de moribus philosophiae genus sequi magni in ciuitate erudita viri contendunt. Vt enim taceamus Iesuitas, qui doctrinam Sinensium magnis eloquijs extollere coeperunt, ex quo in amplissimum regnum progressi, annunciandis religionis Christianae mysteriis manum admouerunt; ISAACVS VOSSIVS ^a, plurimum Sinensi literaturae tribuit, quem secutus est B. SPIZELIVS noster ^b. Recentissima autem aetate Sinensium philosophiam plurimum suspexit incomparabilis LEIBNIZIVS ^c, quem secuti sunt illustres viri C. WOLFIVS ^d, et G. B. VULFINGERVS ^e, quibus BARBAYRACIVM ^f, aliosque addere licet. Ast iam aevo medio fuisse nonnullos, qui Chinam ingressi, parum dignam laude doctrinam eius gentis deprehenderint, ex itinerariis Arabum quorundam, qui seculo IX illud regnum intrarunt, quae dissertationibus eruditissimis illustravit EVSEBIUS RENAUDOTIVS ^g, discipotest. Maxime vero recentiori aetate sacerdotes illi emissarii, qui ex aliis familiis, quam Ignatii, in hanc regionem peruenerunt, euangelium I. C. praedicaturi, quique cum Iesuitis de pictis callide et laudatis perperam Sinarum institutis decertarunt, exiguum et falsam esse doctrinam eius gentis philosophicam contenderunt: quorum obseruationes collegit, et falsitatis Iesuitas conuincere fatigit ANTONIVS ARNALDVVS ^h. Inter ipsos Iesuitas parum eruditioni Sinensium tribuit LVDOVICVS DE COMITIBVS ⁱ, quam sententiam quoque secutus est, et dissertatione singulari demonstrauit RENAUDOTIVS. Addi

^a) Obseru. variar. c. 13. 14.

^b) In eleganti libello, de re literaria Sinensium.

^c) In Praef. ad Nouissima Sinica et in Epistola ad Remondum T. II. p. 413. sqq. qua Introductio in philosophiam Sinensium sistit.

^d) In Orat. de Sinarum philosophia, quae quantum mortuum occasionem dedit in Hist. Phil. Wolfianae explicandum est, vid. LVDOVICI Intr. in Hist. Phil. Wolf. P. I. c. 2. §. 67. p. 51. sqq. examinavit eam Ven. LANGIYS, emendauit

ipse Wolfius. Conf. qui de ea creatione libere iudicat Cel. RETHMANNI, loc. cit. p. 29.

^e) In Specimine doctrinae vet. Sin. morali.

^f) Praef. ad Pufend. §. 14.

^g) 1718.

^h) La morale pratique des Iesuites Tom. III. VI. VII.

ⁱ) Mem. sur l'etat present de la Chine, Conf. GYNDLINC, Hist. phil. mor. c. 5. p. 35. 36.

Addi his possunt BVDDEVS ^k, THOMASIVS ^l, GVNDLINGIVS ^m, HEVMANNVS ⁿ, alii ^o. In hac opinionum diuersitate et virorum doctorum dissenſu magna cautione atque prouidentia opus est, ne in partes abrepti, vel nimium tribuamus Sinensibus, vel nihil. Itaque scriptores illi attente, et sine praeiudicio, nec sine adhibito examine legendi sunt, qui de rebus Sinensium commentati sunt, quos plerosque nominauit, et more suo eleganter et acute iudicium interposuit suum Ven. IO. FR. REIMMANNVS, qui *ἀνορύμωος* *Sciagraphiam philosophiae Sinensis noua methodo traditam et eruditorum omnium iudicio submissam* ^p edidit, quocum Cel. STRVVIVS ^q conferendus. Non repetemus eos hoc loco breuitati consulturi, sed notamus tantum, ex multis eos potissimum consulendos esse, qui philosophiam Sinensium ex instituto attigerunt, vel de theologia Sinensium tractarunt. Quo nomine nota sunt scripta THEOPHILI SPIZELII *de Re literaria apud Sinenses*, G. G. LEIBNIZII *Nouissima Sinica*, CHR. WOLFFII *Oratio de philosophia Sinarum*; G. B. BVLFINGERI *Specimen doctrinae veterum Sinarum moralis et practicae*: ZACH. GRAPIVS *de Theologia Sinensium*; DOMINICVS FERDINANDVS NAVARETTA *de Regno Sinico*: et quae contra Iesuitarum ostentationes monuerunt RENAVDOTIVS et MINORELLI *in Obseruationibus ad errores Iuuenicii de rebus Sinicis*. Qui duo scriptores eo magis expendi merentur, quo magis a praeiudicio peregrinae admirationis et credulitatis, quod plerosque in praecipis egit, liberiores fuerunt, qui vero Minorelli nomine scriptum illud vulgavit (ipſius enim Minorelli esse Iesuitae pernegant ^r) et ipse diu inter Sinenses versatus est, et Iesuitas Iesuitis opposuit. Maxime vero quae Nauaretta, Antonius de S. Maria, P. Nic. Longobardus, de philosophia et theologia Sinensium tradiderunt, cum obseruationibus illustri Leibnizii ad has scriptiones, eiusque epistola ad Remondum comparanda sunt, legendaque elegans et erudita diatriba Ven. CHRIST. KORTHOLTI *de Philosophia Sinensium veteri media et recentiori*, qui excusationes Leibnizii roborare et noua luce perfundere anſus est ^s. Cui etiam in elegantissima *Collectione epistolarum Leibnizianarum* eruditissimam epistolam praestantissimi CROZAEI debemus, in qua laterem lauisse Leibnizium philosophiae Sinensium *ὀρθόδοξον* vindicando demonstrare contendit. Tacemus scriptores, qui post ANTONIVM ARNALDVIVM de cultu demortuorum, maxime Confucii, apud Sinas disputauerunt, magna ex parte a B. BVDDEO ^t enarratos.

§. II. Quem-

k) Hist. phil. c. 6. §. 27. Anal. hist. phil. p. 351.
 l) Cogit. de libris nouis 1689. p. 600. 606. 626.
 m) loc. cit.
 n) Act. phil. Vol. II. p. 750.
 o) HEERN. Hist. phil. L. 6. c. 7. p. 309. LANG.
 Annot. ad orat. Wolffii etc.
 p) Brunsvig. 1727. 4.

q) Bibl. philos. c. 3. §. 3.
 r) Mem. de Trevoux 1715. p. 220.
 s) Extant haec monumenta scriptaque omnia in Vol. II. epist. Leibnizii a Kortholto vulgarum.
 t) In diff. de superſtitioso Confucii apud Sinenses cultu, quae in Anal. hist. phil. extat.

Scripta Sinarum philosophica, quae edita sunt.

§. II. Quemadmodum vero his testibus omnibus non tam secure stare licet, quam ipsis monumentis Sinarum philosophicis, ita ad eorum potissimum fidem recurrendum est, consulendique ante omnia libri gentis acutae classici. Quorum inspiciendorum copiam nobis fecit diligentia virorum doctissimorum, qui ex Societate Iesu in Chinam delati, ἀντόγραφα Confuciana atque huius gentis scripta philosophica, quae apud eam publicam auctoritatem nacta sunt, collegerunt, et in Europam missa tandem ex mandato Christianissimi regis Ludouici XIV vulgauerunt. Prodiit memorabilis collectio hoc titulo: *Confucius Sinarum philosophus; siue scientia Sinica Latine exposita studio et opera PROSPERI INTORCETTA, CHRISTIANI HENDRICH, FRANCISCI ROVGEMONT, PHILIPPI COVPLETI PP. S. I. Paris* clō lō c lxx xvii. Digna est curiosa collectio, quae attente legatur et examinetur, quia omnium plurimum ad cognoscendam literaturam et philosophiam Sinicam attulit. Ornat vero eius vestibulum erudita atque luculenta dissertatio praeliminaris, in qua introductio in historiam philosophiae Sinensis exhibetur. Sequitur philosophorum Sinensium principis, Confucii vita; et tunc ipse Confucius ^{ff} siue scientia Sinensium Latine exposita, cuius liber primus a Cemçu, secundo Confucii discipulo vulgatus nomen Ta-Hio, hoc est *magna scientia*, accepit, quia ad instruendos praeceptis suis principes viros, qui subiectos sibi populos et regna moderantur, scriptus est: in quo auctor principes feliciter imperandi cupidos, sibi prius imperare, et initia regni a sui totius cura cultuque sumere, deinde aulam familiarum recte instituendo ad regni administrationem prudenter progredi iubet. In secundo, qui auctorem eundem Confucium habere dicitur, sed ab eius nepote *Cusu* dicto, in lucem publicam traductus fuit, de medio sempiterno siue de aurea mediocritate constanter omnibusque in rebus tenenda, agitur, vnde nomen *Cbum-yum* accepit. Tertius liber decem *Kiuen*, id est sectionibus constans, *Lun-yu*, id est, differentium colloquia, inscribitur, atque apophthegmata Confucii et discipulorum eius et his familia exhibet, quae de vitiis, virtutibus, officiis, et recto regimine praecipunt. Inspurguntur passim quaedam ex monumentis Sinensium philosophicis memoratu digna, vel alia doctrinam eorum illustrantia. Adiecta est in fine tabula chronologica scientiae Sinicae, itemque synopsis imperii Sinarum et rerum in ea notabilium ^e. Promiserunt quoque doctissimi editores Memcii scripta, qui post Confucium seculo illi posterior celeberrimus inter Sinas philosophus fuit. Qua promissione saluam mouerunt ciuitati eruditae ea videndi, quamuis aliter visum sit cel. GVNDLINGIO ^u. Tandem desideriiis eruditorum velificatus FRANCISCVS NOEL S. I. Missionarius, Pragae clō lō c cxi edit:

^{ff}) Non esse haec scripta ipsius Confucii contendit MINORELLI l. c. §. 8. p. 178.
^u) Conf. Act. erud. 1688. p. 254. seqq. vbi hic

liber copiose recensetur, quem locum consulere possunt, qui libro rariori desituuntur.
^u) l. c. c. 5. p. 32.

dit: *Sinensis imperii libros classicos sex, e Sinico idiomate in Latinum traductos.* In qua collectione praeter Confuciana nonnulla comparent quoque scripta Memcii desiderata. Quia vero exoterice hi libri philosophici scripti sunt ^v, et more gentibus Orientis recepto paraeneticè tantum virtutis doctrinam proponunt, plurimum debet illustri BVLFINGERO orbis philosophicus, quod dissolutas Sinensium scopas de morali et ciuili disciplina colligendo, iustum et ordine philosophico cohaerentem ethicae et politicae fasciculum historiae philosophicae studiosis suppeditauerit, dolemus autem Memcii scripta simul eum in vsu vocare non potuisse. Plurima vero de fide harum collectionum controuersia inter eruditos fuit, postquam Iesuitae in suspicionem venerunt, eos monumentorum Sinicorum interpretationem genuinam non dedisse, sed multa ad iuandam causam suam adulterasse. Quidam enim, qui conuenire Iesuitarum interpretationem et relationes cum iis, quae Dominicanae familiae sodales retulerunt, de fide Coupleti et sociorum dubitandum non esse censuerunt ^w. Alii, quia linguae Sinicae ignorantia et ἀρχετύπων Sinicorum defectus comparationem et examen non admittit, iudicium suspendere maluerunt. Inter quos est ven. REIMMANNVS ^x, qui bona an mala fide ex lingua Sinica in linguam Latinam sint translata, eos iubet discipere, qui vna cum monumentis authenticis viriusque linguae habent facultatem. IDEM de Collectione scriptorum Memcii a Noële edita iudicat: *Non esse dubitandum, eum genuinum illorum sensum et assequi potuisse et reuera assecutum esse, cum viginti integros annos se addiscendae linguae et libris Sinicis peruolutandis vacasse profiteatur.* At longe alia mens fuit aliis viris doctis, qui diligentiam magis et iuandi res suas studium quam fidem in Iesuitis eminere censuerunt. Non memorabimus in praesentia obiectas in tradendis rebus Sinicis falsitates ab Obseruatore ^y in *Iouuencii Historiam Societatis*, qui ipse legi meretur; sed ad eruditissimum RENAUDOTIVM ^z prouocamus, qui Iesuitarum fidem sublestatam esse inde demonstrat, quia tabulae Astronomicae, quas Iesuitae exhibuerunt, ab eis non integrae et incorruptae editae, sed ad tabulas Tychonis Brahei reformatae sunt. Id instituta comparatione Cassinum et Picardum obseruauisse, idque falsum quoque candide esse Coupletum obseruat. Tale quid autem cum ausi Iesuitae fuerint, an non in philosophico argumento idem tentauisse iustissima suspicio est? Idem quoque monet, versionem a Coupleto sociisque editam, paraphrasin esse, sine qua Confucii scripta plane intelligi nequeant: quae si propius inspiciatur, fatendum esse, omnium rectissime pronuntiauisse Laurentium Magalottum, et Carolum

Dati,

v) Vid. A.G. Erud. 1711. p. 285. seqq. 1712. p. 123. 224. seqq.

w) LEIBNIZIVS, BVLFINGERVS, KORTHOLTVS II. CC.

x) loc. cit.

Hist. philos. Tom. V.

y) MINORELLI I. C.

z) In Diss. praelim. I. C. quam Germanica lingua inseruit A.G. phil. Vol. II. p. 717. seqq. doctissimus HERMANNVS.

Dati, postquam cum Grubero et Oruillo S. I. ex China redeuntibus de doctrina Sinensium contulissent: esse eam ethicam Confucianam a theologia Scholastica transformatam. Addi his debet, ex relatione *Actorum Eruditorum**, *AYMONIVM* versioni Iesuitarum velut imperfectae et multis in locis adulteratae nouam et fidiorem melioremque versionem furrogare promississe. Idem de Noëlis versione Sinicorum scriptorum iudicium est, quam meliorem accuratorem non prode, nonnulli iudicauerunt. Certe, ipsi, qui tantum Sinicae philosophiae pretium statuit, celeberrimo WOLFIO †, visus est *post tot annorum studium non satis intellexisse, quid verbis philosophorum Sinensium subsit*. Ex his vero intelliget lector, quam difficile sit de genuinis Sinensium dogmatibus sententiam dicere, et quam incerto talo constant, quaecumque ex his libris de eo argumento afferuntur. Recurrendum itaque ad modestum Pyrrhonismum historicum, vel saltem nihil certi statuendum, sed intra verisimilitudinis cancellos cuncta redigenda; maxime vero, quae de philosophia Sinensium ab haud paucis magnifice praedicantur, examinanda accurate, abiectoque omnis partis studio, et inepto peregrinarum rerum amore explorandum, annon notiones Sinensium incertae, confusae nihilque distincti significantes certis et clarioribus definitae sint vocibus? annon meditationes dispersae et nullatenus cohaerentes, in vnum systema, excogitato connexionis vinculo, ire coactae sint? an non allegorica, hieroglyphica, aenigmatica multa secundum electas deamatasque hypotheses sint explicata? annon suppressa silentio multa, vel commoda interpretatione in tolerabiliores sensus peracta sint? Ad quos scopulos offendisse multos, qui Sinensium philosophiam comere ornareque susceperunt, ex dicendis constabit. De Sinensi itaque philosophia tota fere tractatio hypothetica et coniecturalis est.

Origines historiae philosophicae Sinensis obscurae et incertae.

§. III. Obscurissimae sunt magnaue incertitudine laborant origines historiae philosophicae Sinensis, ob incertas et maximis dubiis expositas chronologiae Sinicae rationes, quas cum veris temporum notationibus conciliare velle, idem esset, ac inter tenebras lucemque pacisci. Et antiquissima quidem philosophandi initia sunt, quae inter Sinas feruntur: ea enim ad primum imperii gentisque conditorem Fohium referunt, qui, si Sinarum chronologia standum est, annis ante natum Christum *clo clo clo cccc cliv*, gentem feram ad rationes humanas reuocasse, legemque illi tulisse dicitur. Incipit enim cyclus Sinensium anno ante redemptum orbem *clo clo clo cxlvii*, octauo anno imperatoris Hoangti; ante quem

*) 1713. p. 46.

†) l. c.

a) Ad has quaestiones illis respondendum est, qui fide sublesta vacare Iesuitarum relationes et versiones contendunt. Horum enim accusantur Iesuitae ab illis, qui diu in China fuerunt, linguam didicerunt, cum literatis Sinensibus conuersati sunt; eiusmodi emendatarum rationum Sinicarum sus-

spicionem roborauere exempla luculenta, maxime vero excogitata iuxta commoda Societatis interpretatio eorum locorum, quos esse obscurissimos et incertos in confesso est. Iesuitarum itaque eorumque qui illorum partes tantis animis agunt, contra has obiectiones et suspiciones apologia certioribus, quam fieri solet, rationibus faciendae est.

quem cum imperio praefuerint Fohi et Xi-nung, quorum ille CX annos, hic CXL imperasse dicitur, ad dicta tempora aetas Fohiana necessario referenda est. Ast si calculos Petauianos sequimur, magna verisimilitudine se commendantes, incidit natiuitas *Θεωρητών* in annum mundi $\text{CLO CLO CLO CLO CCCLXXXIX}$, diluuium vniuersale in annum mundi CLO CLO CLVI . Quod si itaque in dicta tempora incidunt anni Fohiani, aliquot eum seculis ante diluuium vixisse oportet. Cui cum non interrupta serie successores fuisse Sinas asserant, sequitur inde necessario, aut rationes historicas et chronologicas Scripturae sacrae aut Sinicas falsas esse et corruptas. Passim ideo dica scripta est Iesuitis, quod arenoso huic fundamento totam fabulam Sinicam inaedificauerint. MINORELLI ^b enim, vel quisquis eius nomine Iuencii falsitates et errores castigauit, monuit, *Chronologiam Sinicam a recentioribus descriptam esse, nullo certo fundamento, cum in libro Xuking imperatorum anni saepius non numerentur, qui vnicus tamen historiarum liber plenam apud Sinas auctoritatem habeat; nec Confucii auctoritate, quod Iesuitae contendunt, confirmatam esse, quo recentior longe sit.* RENAUDOTIVS ^c autem, ad Cassinum prouocat, obseruantem, annorum quingentorum errorem in calculo Sinenfium chronologico deprehendi: quem tamen venerabilis fenex ALPHONSVS DE VIGNOLES, (qui cycli sexagenarii a Ianao Sinenfium mathematico, anno A. C. N. vt ferunt CLO CLO CLO CLXX , in ordinem redacti rationes luculenter doctaque explicuit ^d, et obscurissimo argumento more suo lucem egregiam affudit) accusat, quod cyclum Sinenfium cum tabulis eorum astronomicis confuderit. Ipse vero ex Societate Iesu missionarius, vir acutus et doctus NICOLAVS LONGOBARDVS ^e, libens concedit, incertas turbatasque rationes temporum Sinenfes esse. Haud ita pridem autem chronologiae Sinenfi nouum lumen accendit IOANNES FRANCISCVS FOUCQUETVS. Is enim redux ex China attulit tabulam chronologicam historiae Sinicae connexam cum cyclo, qui vulgo Kia-tse dicitur, compositam a NIEN scriptore inter Sinas maximae existimationis, ex equestri apud Tartaros stirpe oriundo, muneribus inelyto, proregis filio et fratre praefidis duarum prouinciarum, quem viuum adhuc cum ex China discederet, Foucquetus reliquit. Ex hac Nienis tabula chronologica perspicuum esse obseruat, qui eam rarius occurrentem ad manus habuit Ven. KORTHOLTVS ^f, *Epocham veram atque certam historiae Sinensis ad quadringentos circiter annos ante natum Christum reuocari oportere. Et Sinas quidem initia gentis suae longius audere arcessere, et varias habere imperii sui historias et epochas diuersas; de iis autem Foucquetum explicatim annotare, ipsos inter se non minus acriter digladiari, quam nostros de originibus Chaldaeorum*

Ppppp 2

b) p. 121.

c) l. c. AG. phil. Vol. II. p. 733.

d) Miscell. Berolin. T. IV. Obf. 2. p. 24. seqq.

e) T. II. Epp. Leibniz. p. 28.

f) Praef. ad Vol. II. Epp. Leibniz. p. 27.

daeorum Assyriorumque et Aegyptiorum dynastiis. Quamobrem in Sinenſi imperio de incunabulis et primordiis illius nationis, unicuique quod libet, credere licere. Ex quo falſum eſſe, deprehenditur, quod IUVENCIVS ^f, ſcribere auſus eſt: *vetuſtatem Fohi imperiiſque Sinici, confirmare hiſtoriam Sinicam, tantam auctoſitatem literatorum iudicio, ac potiffimum Confucii auctoſitate adeptam, vt eam vocare in dubium nemo prudens, ac niſi, vt diſſitent, haereticus poſſit.* Ob quod mendacium merito acri MINORELLI ^g calamo Ieſuita vapulauit. Nos incertitudinem antiquitatum Sinicarum non magnopere miramur, recordantes Chaldaeos atque Aegyptios, quos tamen omnium primos imperia condidiſſe conſtat, non minus in antiquitate gentis ſuae aſſerenda ſupra omnium fidem ineptuiſſe, moremque gentium omnium fuiſſe, vt origines ſuas innata gloriae cupiditate antiquiſſimas faciant. Vnde proſus nullam eſſe Sinicae chronologiae auctoſitatem in comperto eſt. Quamuis enim imperatorum ſucceſſiones crepent, annosque definiant, fabulas tamen fumosque eos vendere, et vel ex vno πολλοῦμω plures exſculpſiſſe, vel ad ementiendam antiquitatem quosdam a gente ſuperba et faſtu plena infartos iſti feriei fuiſſe, aut annos nimium productos, eſt maniſeſtiſſimum. Quae tamen non obſtant, vt non fatis vetuſtas eſſe origines Sinenſes putemus, cum poſt diſiectas linguarum confuſione gentes mature in illas oras nonnullas deſcendiſſe ex Iaponenſium quoque hiſtoria conſtet. A Noachi tamen filiis iſtam terram iam cultam habitamque fuiſſe nobis veriſimile minime videtur: cum et tanta terrarum diſtancia a ſede Noachi ſit, vt filios eius illuc penetrauiſſe minime ſit probabile, qui in propinquieribus ſine dubio regionibus, maxime iis, quae ad meridiem fuere ſitae, conſederunt; et vita plane fera et belluinis moribus acta, quae primis Chinae incolis tribuitur, tantum luminum Noachicorum, in filiis eorumque familiis reſplendeſcentium iubar minime patiat. Suis itaque in tenebris origines Sinenſes relinquendae ſunt.

*Fohi primus
Sinenſium le-
giſlator.*

§. IV. Fabulis inuoluta eſt tota Fohii hiſtoria, qualem Sinae enarrant: id quod nemo rerum veterum intelligens mirabitur, cum et legiſtatores ipſi diuinas ſibi et admirandas origines ſoliti ſint adſcribere, vt diuini ortus opinione animos hominum velut vinculis quibusdam conſtringerent, et religione deuincirent, et homines feri in vitae humanae ordinem moresque rationali creatura dignos redacti, atque inſignibus humanae vitae beneficiis maectati eorum, quos viuos ſuſpexerant, memoriam poſt fata fictis narrationibus poſteritati reliquerint. Id cum in plerarumque gentium antiquiſſimarum originibus euenerit, in Sinicis quoque non euenire non potuit. Et vixiſſe quidem hanc tanta temporum antiquitate, vt diluuium anteuertat, nugantur Sinae; quos ſi non totos audiendos, ita tamen intelligendos eſſe admiratores ſapientiae Sinicae contendunt,

^f) loc. cit.

^g) l. c. p. 121.

tendunt, vt hunc Fohium vel Noachum ipsum, vel filiorum eius vnum fuisse coniciant. Quam opinionem recitasse, est refutasse, adeo absurda et inepta est. Tradunt autem Scriptores Sinenses ^b, eum a matre ab iride circumdata in prouincia Xen-Si conceptum sicque ἀπ' αἰθέρος natum esse. Cuius generis ortum diuinum cum plures veteres legislatores calide ementiti sint, nobis non momentibus lector intelligit, vnde haec traditio genita fuerit. Adultiorem, cum diuino intellectus acumine gauderet, ad emendandos mores ferinos Sinensium animum adiecisse, dicunt. Brutorum instar enim viuentes cruda carne victitasse, et a concubitu promiscuo ac incestu non abhorruisse, ita ratione humana situ et squalore obducta, vt nec patrem quis sciret suum, nec ius fasque vllum intelligeret. Eos itaque a belluina vita et perdita viuendi consuetudine reuocaturum, leges illis tulisse, matrimonia instituisse, ordinem viuendi praescripisse, animalium pisciumque capiendorum rationem commonstrauisse, ordinem quoque colendi coeli terraeque numina, et sacrificia offerendi modum docuisse; literas inuenisse, et artium rudimenta tradidisse. Qua in narratione id Fohio tribuitur, quod in aliis regionibus primis gentium conditoribus solet adscribi. Nempe apud Sinas quoque antiquissimos

*fuit haec sapientia quondam
Publica priuatis secernere, sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
Oppida moliri leges incidere ligno ^c.*

Et hoc quidem pacto regnum sapientia magis, et auctoritate, quam potentia obtinuisse, et annis CRV prudenter administrauisse sede ex prouincia Xen-Si, vbi natus erat, in Chin-chen oppidum prouinciae Honan translata, Fohius dicitur.

§. V. Legislatorem haec quidem probant, qualem fuisse, Her- *Fohius an*
meti forte, Orpheo, similibusque non minorem, facile persuaderi nobis *philosophus*
patimur, nihil enim in hac sententia est, quod non verisimilitudine se *fuerit?*
commendet. Ast non legislatorem modo Fohium faciunt, sed et magnum philosophum atque theologum, quotquot in Sinensium admirationem rapti, frigidamque Iesuitis suffundentes maxima quaeque de Sinensium philosophia cogitant. Duplex autem philosophiae Fohianae argumentum est. Nam, si Sinas audimus, ille praeter inuentas literas et musica instrumenta duo, vnum viginti septem, alterum triginta sex fidium, arcanioris philosophiae principia in libro Ye-kim dicto, aenigmatica methodo proposuit; et imprimis colendi numinis coelo terraeque praefecti rationem demonstrauit. Vtrumque philosophiae Fohianae caput paulo attentius considerandum est, vt quid verisimiliter illi temporum canitiei

Ppppp 3 tribui

^h) Debemus notitiam historiae Fohianae COV- ^{p. 3. seqq. Conf. MART. MARTINIVS Hi-}
PLETO et SOCIIS, vid. Praef. Chronol. tab. §. 1. ^{stor. Sino. p. 21. seq. i) HORAT. in Art.}

tribui queat, dispicere possimus. Est autem liber Ye-kim tertius librorum Sinicorum antiquissimorum, in pentateucho siue V-kim contentorum, de quo infra nonnulla trademus. Constat libellus, figuris siue lineis duplicis generis, integris — et interruptis —, ex quarum multiplici combinatione tabula figurarum sexaginta quatuor exurgit. Dicitur non potest, quantis interpretum tum veterum tum recentiorum coniecturis aenigmata haec torta et vexata fuerint, et torqueantur hodie, id quod monumentis veterum symbolicis et aenigmaticis necessario euenire debere, et exempla philosophiae Aegyptiacae, et ipsa ratio nos conuincit. Et Sinarum quidem acutissimi, id voluisse Fohium putant, vt rerum creatorum nexus, combinationes, societates, vel etiam pugnas et dissonantias, tum influentias, vicissitudines, et alterationes gentem rudem et infantem quasi docendo, istis gradibus ad sui principii vltimique finis supremaeque spirituum intelligentiae notitiam manu quasi perduceret. Alii antiquiores ad auguria et diuinationes illum libellum adhibuerunt. Confucius, vt infra dicitur, quique ex eius disciplina progressi sunt, et ante eum rex Ven-vam, qui vndecimo ante C. N. seculo vixisse dicitur, praeter physicas qualitates morum praecepta virique perfecti effigiem in eo quaesierunt: de quibus celeberrimi libri interpretationibus multa in *Dissertatione praeliminari* affert COVPLETVS *. Nostro autem tempore illustris Leibnizius, vt profundissimo ingenio utebatur, facile vidit, in simplicitate aevi Fohiani simpliciorum aenigmatis huius solutionem quaerendam esse. Vnde cum arithmeticae diadycae rationes detexisset, cuius historiam in eius vita iam adduximus, obseruauissetque istis duabus figuris I et O creationis mysterium adumbrari posse, eam ad Grimaldum S. I. tribunalis mathematici praesidem in imperio Sinenfi misit, vt imperatoris animus ad meditanda Christianae religionis dogmata illa excitaretur; eandem vero quoque communicauit cum Boueto S. I. sacerdote Pekini commorante. Vidit is illico Leibnizium simplicissimam rationem figurarum Fohianarum detexisse; atque in literis ad Leibnizium datis magnam illam LXIV figurarum tabulam communicauit; quae Leibnizio iudice, veram esse hanc explicationem conuincit, si lineam non interruptam interpreteris per I, interruptam per O. Nos dauis quidem sumus in tantae antiquitatis aenigmatibus soluendis, et facile aliis Oedipi gloriam relinquimus. Ast si tamen nostra pro instituti nostri ratione sententia dicenda est, fatemur, videri nobis aenigma illud plane insolubile: non, quod solutiones probabiles afferri nequeant; sed quod ita cum omnibus symbolicis et hieroglyphicis mysteriis comparatum sit, vt quo quis est ingeniosior, eo meliores et verisimiliores explicationes afferre soleat, ea autem ipsa varios sensus recipiant, de quorum veritate nemo hodie statuere potest; postquam clauem auctor non addidit. Quod luculenter inde probatur, quod nemo Sinarum ad hunc vsque diem mysterium hoc explicare potue-

k) Conf. illustris BVLFFINGERVS, de Phil. mor. Sinenfium app. §. 29. sq. p. 349. sq.

potuerit, vt fatis fecerit ^l. Si itaque certitudinis ἀκριβεια sectanda est, plane pro desperato in tenebris suis relinquendum est. Quod si vero, vt haud pauca in philosophiae historia sunt, quae solis coniecturis nituntur, ad verisimilitudinis speciem aliquam res reuocatur, tunc imprimis ad eam regulam attendendum esse putamus, quam certissimi canonis modum obtinere, artis criticae periti norunt: eam interpretationem esse probabilior, quae et auctori, eiusque scopo et circumstantiis, et tempori in quo vixit, maxime conueniat. Quae vbi admittitur, nemo non intelligit, parum verisimilitudinis eos pro sua opinione militantis habere, qui nescio quae philosophica mytheria, vel metaphysica, vel ethica in istis lineolis contineri putant. Nam nec Fohiano ingenio, licet id excelsum et acutum fuisse concedamus, tribui possunt, quod se non theoreticis cogitationibus, sed legislatoria prudentia demonstrauit; nec ad istius temporis circumstantias applicari, quae tales fuerunt, vt subtilitatibus eiusmodi philosophicis populum rudem, ferum, et ab omni fere rationis vsu semotum imbuere voluisse Fohium, ab eius prudentia prorsus sit alienum, qui litora arauisset, si speculationes arduas et difficiles aenigmatum integumentis obscuriores fecisset, populum eruditurus, qui prima doctrinarum rudimenta methodo planissima erat edocendus. Quo simplicior itaque interpretatio est, eo verisimilior, modo supponatur, quod sola Sinensium fide omni exceptione non maiore nititur, librum istum vere Fohianum esse. Vnde fatemur, magni Leibnizii diadycam arithmeticae reliquas omnes explicationes longo post se interuallo relinquere. Vt enim lineolis Fohianis egregie respondet, earumque apertissimas rationes docet, ita verisimillimum est, Fohium, qui rerum in vita humana necessariorum et vtilium inuentione ferociam gentis perdomare studuit, numerandi artem, et quidem modo simplicissimo et stupida atque nondum defecata ingenia decete, illi tradidisse; aetatem autem sequentem alia numerandi ratione inita, quam describit Cl. HEILBRVNNERVS ^m, eius arithmeticae fuisse oblitum: vnde factum, vt cum antiquitatis praecudicio fascinati Sinae ad Fohium suorum Φιλοσοφουμένων originem, more antiquitus recepto, referrent, in his lineolis alia longe mytheria quaerent, et alias interpretationes afferrent. Quae non magis simplici isti explicationi obstare possunt, quam explicationes philosophicae Aegyptiorum de hieroglyphicis figuris simplicitati primae inuentionis. Ast haec tantum verisimilitudinis gradum respiciunt. Manet tamen incertum, vtrum Fohius ad hanc numerandi rationem peruenerit, praecipue cum alius, quam qui in arithmetica dyadica obtinet, ordo istarum lineolarum a Sinis adhibeatur: de quo incertum est, annon ita ab ipso Fohio traditus sit.

Licet

l) Nempe suas quisque et praecceptorum suorum hypothesen in istis lineolis vidit, et antiquissimo tempore recentiorum philosophemata affricuit. Qui mos interpretandi vetera monumenta, quam praeus et inepicus sit, ex damno, quod historiae

philosophicae intulit, est manifestum. Idem vero Fohianis lineolis accidit, quod tabulae Isiacae, in qua quilibet suas opiniones detexit.

m) Hist. mathes. L. I. cap. 28. §. 606. p. 524.

Licet omnino probabile sit, Sinas posteriores, cum aenigma Fohianum non intellexissent, figuras istas, ita transtulisse, et suae catenae eripuisse, prout imaginatio eorum novas explicationes comminiscens, exigere videbatur. Id quod ex eo colligi potest, quia in ordine primarum octo figurarum ex Coupleti testimonio Sinae variant. Alterum philosophiae Fohianae caput theologia naturalis est, quam satis puram et orthodoxam subiectis sibi gentibus eum tradidisse, docendo, quomodo summo spiritui coeli et terrae sacrificia offerenda sint, multis narrant, qui philosophiam Sinensem veterem commendant. Vnde magna nostra aetate enata controuersia, utrum Fohi et sequaces inter veri Dei cultores, an inter Atheos numerandi sint? Quae quaestio cum explicari, nisi theologia Sinarum in partes vocata, non possit, eam infra, ubi de placitis Sinarum veterum philosophicis differemus, ex instituto excutiemus.

*Successorum
Fohii rationes
modusque
philosophandi.*

VI. Eadem, quam Fohius adhibuit, ratio obseruata quoque est ab illis, qui in regno successerunt; illi enim Fohianis vestigiis insistentes non regere modo populos, sed docere quoque contenderunt, regi sui indole ita poscente, ut ad mitiores indies mores et humanitatem feri populi magis reducerentur. Factum id esse egregiis inuentis atque artificiis vulgatis, et imprimis a rege Xin-num tradita agriculturae, herbarum et medicinae cultura, varias quoque vel ipsos scripsisse, vel conscribere suos iussisse tractationes, ad utilitatem inuentorum demonstrandam, valde est verisimile, credique sine metu contrarii, Sinensium scriptoribus potest. Eandem enim rationem apud alios quoque gentium legislatores obtinuisse, historia indubitata testimonia suppeditat. Ast accusantur quoque ab illis, qui deleta vnus Dei supremi notione cultum tantum spirituum mundi partibus praesidentium, atque idololatriam iam tum obtinuisse contendunt, quod naturalem pietatem suffocauerint. Quod tamen alii negant, et exempla in contrarium afferunt, quale illud imperatoris Ching-tang est, qui imperio diu fame presso, se hostiam piacularem numini obtulerit. Ast hunc tamen reliquosque omnes, quamuis sacrificassent, non coelorum domino, sed coelo sacrificia obtulisse contendunt, quae cum ad dogmaticam Sinensis historiae partem pertineant, hoc loco excuti non possunt, nec inquirere hic licet, utrum summum rerum omnium parentem, an spiritus mundi praesides adorare colereque populum docuerint. Laudandum autem est in his imperatoribus non modo studium mores hominum emendandi, sed et prudentia singulari praecepta morum eis tradendi. Factum id ab illis est methodo orientalibus gentibus valde usitata, et in se ad docendos populorum animos rudes maxime accommodata. Nempe non tantum allegoriis, similitudinibus, sententiis et huius generis aliis virtutis praecepta inculcarunt, vnde causa deriuanda est, cur ab antiquissimo tempore moralis doctrinae studium laetissime in hac gente floruerit, et ipse Confucius, se sua a priscis regibus et legislatoribus,

bus, maxime Yao et Xun accepisse, professus fit^o; sed et poësin more veterum gentium fere omnium in auxilium vocantes, leges, statuta, morum praecepta carminibus comprehenderunt: publicum autem religionis cultum ceremoniis ita repleuerunt, ut his vinculis eo certius esset populi obsequium. Qua de re ex iis, quae infra de theologia Sinensium dicentur, iudicium fieri potest. Collecta sunt tandem instituta nobilissima, sententiae et imperandi artes veterum, in scriptis, unde libri illi classici enati sunt, quibus nihil vel venerabile magis atque sanctum, vel antiquum inter Sinas habetur. Et primo quidem pentateuchus ille huc pertinet, qui *V-kim* vocatur, in cuius libro primo *Xv-kim* dicto res trium regum Yao, Xum et Yu referuntur, qui inter legesatores Sinarum celeberrimi fuerunt. In hoc libro, leges, statuta, sententiae, monita ad reipublicae regendae felicitatem, quaedam etiam ad iuris administrationem, ad Kalendarium rectamque subiectorum principi gubernationem pertinentia leguntur, veterum porro principum res pro salute publica gestae, deriuatae in mare diluuii Sinensis aquae, aliaeque, quae ad secundam et tertiam familiam imperantem spectant, narrantur. In secundo Volumine, *Xi-kim* dicto, odae et poëmata exhibentur, regnante pleraque familia tertia imperiali conscripta, quibus statuta regnorum laudesque virtutis decantantur: quorum dicendi rationem breuem, obscuram, metaphoricam et prouerbiis obsoletis refertam, adeoque longe difficillimam esse, nemo mirabitur, cui antiquissimae poëseos, praecipue Orientalis, historia non ignota est. Tertium Volumen *Ye-kim* appellatum librum Fohi supra enarratum complectitur; Quartum librum Confucii *Chum cieu* vocatum, quod idem dicit, ac, ver et autumnus, complectitur, in quo res gestae, vitia, virtutes, et euentus earum varii principum enarrantur. Quintum *Li-Ki* dictum, rituum et officiorum memoriale est, quidque in ceremoniis sacris pariter atque profanis obseruandum, quae officiorum omnis conditionis hominum ratio fuerit, tempore trium familiarum imperialium, Hia, Xam, Cheu exponit: quam collectionem instituit Confucius, deleta vero igne iussu imperatoris Xi-Hoam-ti ex hominum memoria restituta, ideoque non valde perfecta est. Quae fusius omnia explicuerunt *COVPLETVS*^p et *LONGOBARDVS*^q, repeterunt *BVLFINGERVS*^r, *KORTHOLTVS*^s, aliique, qui de literatura Sinensium disseruerunt. Ex qua antiquissimorum scriptorum collectione patet, legesatores illos veteres, (hoc enim nomen magis mereri quam philosophorum, acta eorum loquuntur) parabolis, exemplis, fabulis, carminibus, ritibus atque cultu publico ad curandos hominum ferorum animos, necestendam articulis suis ciuitatem, imperium formandum, obligandos subditos vsos fuisse. Negari autem nequit, magnam in ea re prudentiam principes hos adhibuisse, adque id acutissimas cogitationes collineare iussisse, ut tota virtutis ratio elegans et commoda euaderet, et praecipue reipublicae sa-

o) I D E M p. 120.

p) l. c. p. 20

q) l. c. p. 173.

r) loc. cit.

s) loc. cit.

lutaris, quem in finem populum paucis legibus, principem, eiusque administratos, regionum praefectos et gubernatores multis regulis et monitis formare contenderunt, praeclarum ciuilibus prudentiae specimen edentes. Qua de re tamen infra pluribus dicendum. Tanta autem horum librorum auctoritas inualuit, vt amplissimo commentario philosophi eos illustrarent. Inde enata altera collectio non minoris apud Sinas pretii, quae *Su-Xu*, id est tetrateuchus vocari solet, et planiori faciliorque dicendi ratione comprehenditur. Exhibet ea libros Confucii, *Ta bio* siue *scientiam magnam*, *Chum yun* siue *medium sempiternum*, *Lun yu*, siue *rationantium sermones*, et opus Memcii *de Natura*, *Ritibus*, *Moribus et Officiis*. De quibus cum supra iam, quantum fatis, dixerimus, hoc loco plura addere, nihil attinet. Tanta autem auctoritatis hi libri inter Sineses sunt, vt si quis gradum inter literatos consequi velit, ex pentateucho vnum, tetrateuchum vero totum memoriter tenere necesse habeat. Tacemus alios commentatores, maxime *Ta-zivin* et *Singli*, de quorum auctoritate fideque cum LONGOBARDVS ¹⁾ disseruerit, ille potissimum aduendus est. Hi vero licet ex disciplina Confuciana prodierint, longe tamen infra illorum scriptorum auctoritatem sunt. Et hanc quidem primam periodum philosophiae Sinicae, quam primam veteris partem commode appellauit cl. KORTHOLTVS ²⁾, vocare licet, de cuius dogmatibus infra discipiemus. Nouam auspicatus est Confucius, cuius nominis celebritas tanta est, vt res eius curate hoc loco tangi mereantur.

Roosi, philosophus, quis fuerit?

§. VII. Fuisse ante Confucium philosophos traditiones Sineses perhibent, quarum tamen fides an fatis certa sit valde dubitamus. Narrat ex huius gentis relatione KAEMPFERVS ³⁾, anno CCCXLVI, post mortem Xekiae siue IOCIU, ante C. N. natum fuisse Sokoki in prouincia Soo, Roofi quendam, quem mater annos LXXXI in utero gestauerit, vnde quoque nomen Roofi, id est, infantis fenis ab ea acceperit. Famam de eo fuisse, animam sancti Kassio, qui praestantissimorum Xekiae discipulorum vnus fuit, in eum transmigravisse, eiusque ope ad excellentissimam naturae deorum, spirituum, immortalitatis animorum, futurae vitae, dogmatumque aliorum notitiam peruenisse. Ast, si modo vera est tota narratio, ea tantum ad Li-Lao-Kiun pertinet, de quo similia Sineses narrare infra trademus. Quod si is Xekiae sectator fuit, conciliari ea cum originibus sectae Foënae in China nequeunt, quae seculo I. post C. N. demum illuc peruenit. Incerta itaque Iaponensium traditio videtur. Certiora sunt, quae Confucio Sineses tradunt, cuius memoria ad hodiernum diem venerabilis apud eos est, et omnium celebratissima. Quo factum, vt inter Europaeos quoque, ex quo annales Sineses apud eos innotuerunt, celeberrimis antiqui orbis philosophis adnumeraretur. Rerum autem Confucii historiam ex monumentis Sinicis dederunt COVPLETVS ⁴⁾, atque B. T. S. BAYE-

Confucius.

¹⁾ pag. 179.

²⁾ In Diff. de Phil. Sines. veteri, media et noua, quae praefationem Vol. II. Epp. Leibnizii continet.

³⁾ Descript. Iapon. P. I. p. 67.

⁴⁾ loc. cit.

S. BAYERVS ^z, qui consulendi. Nos strictim more nostro res eius prosequemur. Domesticum philosopho nomen KIEV CHVM NHI est, CON FV ÇV, quod corrupta Lusitanorum pronuntiatio in Confucium commutavit, nomen honoris et meritorum est, quod tamen quid significet, accurate dicere scriptores rerum Sinensium nequeunt; verisimile autem est, doctorem venerabilem Chum, vel Con significare. Iaponensibus, apud quos non minus, quam apud Sinenses eius memoria celebratur, Koosi, vel Koo ^a dicitur. Natus est anno ante N. C. 1011, quem CCCXIX post Xekiae mortem fuisse, obseruat KAEMPFERVS ^b. Patriam nactus est, regnum Lu, quod hodie Xantung dicitur, editus in pago çeu ye. Patrem habuit Xo leham he, praefectum regni Sum, ex imperatoria stirpe prognatum, matrem, Chim, dictam, ex generosa familia Yen oriundam. Natiuitatem eius miraculosam fuisse fabulantur Sinenses et Iaponenses; et futurae praestantiae atque sapientiae singularia prorsus indicia prae se tulisse; auditam esse musicam coelestem eo nato, duosque dracones illi lauando adstitisse, quaeque alia sunt, illis, quae de Apollonii Tyanei natiuitate feruntur, valde similia, excogitata sine dubio a successoribus, vt maior communi nascentium forte videretur. Patrem triennis amisit, matrem ad vigesimum primum aetatis annum superstitem habuit. Sex annorum puer morum grauitate, et quod KAEMPFERVS quoque obseruauit, staturae proceritate viros adaequauit ^c. Nunquam enim visus est cum pueris lusitare, tam deuotus, vt cibos non nisi patrio prius ritu coelo venerabunde oblatos attingeret. Quindecim annorum adolescens, veteri gentis literaturae se tradidit, euoluendisque priscorum sapientum voluminibus immerfit, deinde ad cognoscendos ritus ciuiles delatus est. Decimo nono, vel vigesimo anno vxorem duxit, Kien quon Xi, filiumque ex ea, Pe yu, suscepit, quem quinquagenarius, relicto nepote vxorem triennio prius morte amisit. Doctrinae vero et prudentiae laude eminens, et natiuitatis conditione illustris muneribus splendidis summisque magistratibus in variis locis praefectus est. Quibus ita fungi studuit, vt et publicae vtilitatis ratio constaret, et doctrinam publicis emolumentis emendandisque hominum moribus destinatam propagaret. Quare vbi hanc sibi spem deesse intelligebat, magistratu se abdicauit. Factum id quoque cum in aula regis Lu voluptates triumpharent, et corrumperetur principis animus cunctis foeminarum insidiis ad effoeminatos mores dilapsis. Hos enim cum emendare frustra tentasset, sponte magistratum, quem in ea prouincia gefferat, deposuit, exiliumque elegit, regna Sinensis imperii varia, peragrando, aerumnas passus, pauperiem, in-

Qqq qq 2 fidias

^z) Mus. Sinic, T. II, p. 214. 246.

^a) KAEMPFER. l. c. T. II, L. III. c. 6. p. 67.

^b) l. c. Incerta tamen tempora Xekiae sunt: Confucii autem satis certis Sinensium testimoniis definiuntur, licet dubiter cel. H E V M A N N V S Act. Phil. T. II, p. 226, de hac enim, qua Confucius vixit, aetate Sinensium chronologia incerta

haud est, vixisseque diu ante C. N. ex sectae Foënae historia intelligi potest.

^c) Gigantea statura fuisse Sinenses fabulantur, latis humeris, pectore amplo, subfusco colore, oculis nigris et praegrandibus, capillo nigro, barba promissa, naso simum, voce graui, tonitru instar sonante.

fidias et persecutiones haud paucas. In regno Sum vero scholam tandem priuatus aperuit, et moralem doctrinam professus est. Vbi ingenti discipulorum, quos ter mille numerauit, applausu exceptus, amplissimis successibus disciplinam suam propagauit. Inter eos virtute doctrinaque eminere septuaginta duo, tantae existimationis, vt hodie eorum nomina, cognomina, patria, resque aliae memoriae hominum inhaereant; quinquenti extiterunt, qui variis in regnis magistratus gesserunt. Eos quatuor ordinibus distinguere, pro doctrinae, quam elegit, methodo placuit. Supremus in excolendo virtutibus animo posuit diligentiam; secundus ratiocinandi dicendique exercitationi vacauit; tertius dispexit de regimine politico et muneribus publicis rite administrandis; vltimus morum doctrinam, exotericam populoque tradendam, eleganti aptataque dicendi ratione proponere didicit. Veterum autem scripta explicando, hoc quoque pacto sapientiam priscorum legislatorum propagare studuit, ex quo enati illi libri sunt, quos eum conscripsisse, et discipulos nepotesque eius edidisse supra diximus. Tanto ideo discipulorum amore dignus visus est, vt defunctum per integrum annum non sine inedia, et lacrymis, lugerent, quidam triennium in eodem loco moesti persisterent. Supra modum autem eius vita, digno philosopho habitu formata et secundum virtutis praecepta acta extollitur. Totus enim pietati litabat; et philosophiam vita magis, quam voce exprimere contendebat, dignitates autem et munera publica eo tantum sine suscipiebat, vt et populo prodesset, et animos doctrina emendaret, morumque integritatem promoueret. Quod eo facilius fieri potuit, quia eius animo mirus virtutum concentus, moderatio atque continentia, aequitas atque fides, et cum grauitate iuncta lenitas infidebat. Sibi tamen ipsi seuerissimum attentumque censorem se praestitit. Qui cum ad animi diuitias vnice respiceret, ita honores opesque contempsit, vt in vnis doctrinae et philosophiae latifundiis acquirendis amplificandisque laborem omnem poneret. Qualis cum esset, nec ambitio tamen corrupit animum, nec morum insolentia grauis fuit, sed ornauere virtutes reliquas modestia, et vultu et sermone demonstrata, quae tanta fuit, vt ne quidem a se ipso arguendo abstineret. Diligentiam autem atque constantiam in docendo tantam, quantam potuit, praestitit, etsi sibi non semper se satisfacere publice fateretur. Doctrinam vero non modestiae modo causa, sed auctoritatis quoque gratia ad priscos reges et legislatores retulit, nec se verum perfectionis gradum attigisse fassus est. Tolerantia porro laborum tanta, et adeo inuictus eum animus ornauit, vt omnibus fortunae insultibus ipsoque mortis periculo superior nullo metu frangi posset. Et haec quidem de Confucii vita Sinenses tradere, Iesuitarum fide nouimus, cuius vitae sanctitatem tantam fuisse Iuencius ^{d)}, ait, *vt nonnullis persuasum sit, haudquaquam hunc a rationis communi sebola philosophum prodisse, sed certo numinis consilio datum, qui tenebras Orientis*

d) loc. cit.

Orientis doctrina exemploque discuteret. Quae verba cum retulisset MINORELLI ^e, miratum se esse, ait, post tot ac tantas laudes, quae prophetam, apostolum, et primae notae sanctum exhibent, dicere quoque historicum basilicas sanctimoniae Confucii ab imperatoribus fuisse excitatas; recteque quaeri an fieri posset, ut Confucius ab ipsis patribus societatis sanctus non haberetur. Qua de re lectori iudicium permittimus, obseruamus autem, KAEMPFFERO ^f quoque, qui Protestantium sacris addictus fuit, teste eandem vitae laudabiliter et digne actae opinionem de Confucio inter Sinas et Iaponenses obtinere. Qui annon auctoritatis praeiudicio seducti, et gentis suae admiratione, qua insanire solent, in praeceptis rapti aliquid affectui dederint, eo minus definiri potest, quo minus alia, praeter Sinarum relationes monumenta de Confucio extant. Obiit Confucius maximo omnium, regis quoque procerumque luctu annos natus LXXIII in regno Lu; quo cum discipulis reuersus erat, prope urbem Kio Feu, sepultus ad littora fluminis Su in ea, quam excitauerat et docuerat, academia; quae hodie quoque, testibus Iesuitis, muris ideo cincta est.

§. VIII. Tanta cum esset viuientis Confucii admiratio, mirum non est, maximam eius post fata venerationem fuisse. Et disciplina quidem Confuciana, quae per duo, et quod excurrit, annorum millia perdurauit, tanti fit hodie, et facta est semper, ut ad munera publica atque Mandarinorum dignitates, gradusque literatos ^g peruenire nemo possit, qui non eam rite pernouerit, vnde ex libris Confucianis candidatorum profectus explorantur, et quo quis in hoc doctrinae genere est illustrior, eo fauentiorem sibi occasionem obtigisse credere potest, ad opes et dignitates perueniendi. Gymnasia autem ludique literarii, qui Confuciana disciplina perfonant, in omnibus urbibus oppidisque amplissima patent, atque in frequentioribus urbibus non vna tantum aula Confucii, excitata ^h est, sed aliquot eiusmodi gymnasia frequentantur. Quorum tanta veneratione apud principes quoque viros est, ut qui ex literatorum ordine publicis magistratibus funguntur, quamprimum eiusmodi aulam attingunt, e sella, qua sublimes more gentis gestantur, descendant, et passus aliquot pedes viam perficiant. In frontispicio harum aularum, tituli Confucii literis trabalibus auratisque descripti leguntur, hoc modo: *Magno magistro, illustri literatorum regi, sancto item seculorum magistro, immaculato regi sancto.* Tacemus et statuam ei positam, quam exhibet ex Trigautio SPIZELIUS ^{*}, et decretum valde honorificum, ab impetatore Yum

Honores Confucii post mortem.

Qqqqq 3 lo,

e) l. c. p. 162.

f) loc. cit.

g) Gradus honorum literarios tres Sinas habent, qui satis apte cum Baccalaureis, Licentiatis et Doctoribus nostris comparantur, de quibus post SPIZELIUM de Literat. Sin. S. III. p. 31. multa memorabilia adest P. ANT. DE S. MARIA in Obs. de Missione Sinica Vol. II. Epp. Leibniz. p. 283. seqq.

h) Ita perperam ARNOLDVS ad Roger. p. 721.

*) l. c. p. 119. ARNOLD. l. c. p. 578. Alii vero statuam illi non positam esse contendunt, sed tabellam. Aest statuas et imagines eius varias reperiri testis *ἀριότιμος* est MINORELLI l. c. p. 170.

lo, cum aliquando gymnasium Confucii adiret, editum, quo imperatorum eum atque regum magistrum salutat, eo quod rectam populorum institutionem proposuerit, vincula normamque virtutum et Sinenfis imperii magnam symmetriam et formam declarando ⁱ. Familia autem Confucii, quae ultra duo annorum millia ad hunc usque diem perduravit, serie haud interrupta, ob conditorem peculiari honore colitur. Gaudet enim haereditario Mandarinum, id est, praefecti prouinciis rebusque publicis, iure, quod non nisi regii sanguinis hominibus concedi solet. Quotquot vero singulis trienniis summos eruditionis honores doctorisque gradum suscipiunt, pignus aliquod, reuerentiam Confucio testaturi, posteris eius submitunt. Ipse Confucius singulis nouiluniis et pleniluniis a literatis et magistratibus in istis gymnasiis confluentibus peculiari cultus genere honoratur, quod ab eo tempore magnarum litium argumentum sacerdotibus in has terras euangelii praedicandi causa missis, praebuit, quod Iesuitae civilem eum cultum esse adeoque permitti Sinenfis ad Christianam religionem conuersis posse, contenderunt, religiosum vero esse, adeoque idololatriae specie non carere affirmauerunt aliorum ordinum sacrorum missionarii. Ita vero cultum Confucii describunt, qui in istis oris fuerunt. Cum in more positum sit genti Sinicae animabus defunctorum parentum certo modo sacra facere ^k, ea imprimis fieri Confucio. Nempe excitatam esse prope quodlibet gymnasium Confucianum, aedem sacram memoriae eius sacram, inque ea collocatam conspici tabellam, cum hac inscriptione: *Thronus seu sedes animae sanctissimi ac superexcellantissimi protomagistri Confucii*. Singulis vero auctumni verisque aequinoctiis omnem literatorum gentem ad hanc aedem confluere, vt communem Sinicae gentis magistrum solenni oblatione veneretur. Praecipuum Mandarinum, qui loci eius gubernator est, sacerdotis officio fungi, literatos alios diaconorum, subdiaconorum, magistri ceremoniarum, et acoluthorum partes obire: tum peculiaribus ceremoniis sacrificium Ci, offerri die prius electo, praeparatisque ieiunio et abstinentia corporibus. Hostia vero prius explorata, incensis cereis, genua omnes flectere, et preces fundere, tunc attolli calicem sanguine, aliumque vino plenum libatumque affundi statuatae; et his peractis benedictione dicta concionem dimitti. Non patitur locus et instituti ratio, vt celeberrimam controuersiam, toties coram sede Romana ventilatam et aliquoties definitam de cultu demortuorum, maxime Confucii apud Sinenfes hoc loco enarremus, librosque indicemus, qui de hoc argumento copiose egerunt; illud enim ad annales ecclesiasticos, hoc ad literariam historiam scriptorum ecclesiasticorum pertinet, vtrumque ab instituto nostro alienum est. Scriptores autem cum enumerarint, PRITIVS,

i) COVPLET. I. c.

k) Conf. BVDDREVS de Superstitiose demer-

tuorum apud Sinenfes cultu. Anal. hist. phil. p. 287. E. PRITIVS pec. diff.

TIVS, BVDDEVS ^l, WOLFIVS ^m, triumviri de re literaria meritissimi, illi consuli possunt, vt abiecto partis studio intelligatur, an satis rationum fuerint sedi Romanae, vt hunc cultum velut impium, aliquoties, etiam post mortem Tournonii cardinalis damnaret. Praecipue vero in hac inquisitione ad id attendendum, vtrum cultus ille demortuorum, imprimis Confucii, cum cultu spirituum, quem religiosum esse apud Sinas constat, idem sit, et ceremoniae quoque, quae eum absoluunt, coincidunt, adeoque ex eodem fundamento peragantur. Hoc enim si verum est, suspectam Iesuitarum causam esse nemo non intelligit, cum religiosam adorationem inferant. Id quod aliter visum LEIBNIZIO τῶ πάνυ ⁿ, in Sinenfium literatura valde Iesuitarum partibus fauenti; est, vt alios taceamus, ANTONIVS DE S. MARIA Franciscani sodalitiū alumnus, euidentissimis, nisi fallimur, rationibus confecit ^o, non modo Confucium inter reliqua idola coli ponique eius statuam, sed et sacrificia illi oblata eadem prorsus esse, quae idolis spiritibusque coeli et terrae offeruntur, qui stupuisse se, ait, cum vidisset, inter nos inueniri, qui cultum Confucii Sincum civilem, non vero religiosum esse statuerint, cum inter Sinas veram sacrificii rationem eum obtinere sit notissimum. Tacemus alia ab eo ex Sinenfium rituum circumstantiis adducta, quibus euincere conatus est, omnes habere proprietates cultus, qui Sinenfibus religiosus habetur. Id quod probe eum stabilire, iudicat, et firme demonstrare, quod non temere sustineat, ven. KORTHOLTVS ^p, quibus haud grauatim subscribimus. Tandem non virtutis duntaxat laude, sed et doctrinae praestantia illi Confucium extollunt, quibus Europaea fere omnia prae Sincis sordent, nam et virtute muniuisse pectora contra vitiorum et affectuum pestes contendunt, et pie satis atque orthodoxe de numine sensisse perhibent, et imprimis laudant, quod idololatriae pariter atque atheismo philosophiae suae decreta opposuerit. Vnde velut alterum Socratem ^q in has oras missum esse contendunt, vt animos ad philosophiae lumina reuocaret.

§. IX. Egregia prorsus haec omnia esse, et talia, vt sui exemplum inter Europae philosophos vix habeant, fatendum est. Vtrum autem Confucius talis fuerit, qualem Iesuitae et amici eorum describunt, de eo videas viros doctos haud paucos dubitare, et huiusmodi naeuos in Confu-

*Reprehensa
in Confucio.*

l) II. cc.

m) Not. ad Casaubon. p. 342. Prae reliquis autem consulendus est NIC. CHARMOS. in Annot. ad Maigroti Hist. cultus Sinensis. ARNALDVS in Praxi morali Iesuit. T. III. P. 2. §. 20. p. 499. T. VI. VII. et imprimis collectio scriptorum, quae hoc titulo: Historia cultus Sinensium, seu varia scripta de cultibus Sinarum inter vicarios Apostolicos et PP. S. I. controuersis, Col. 1700. 8. prodit.

n) Praef. Nouiss. Sincorum. o) I. c. p. 275.

p) Mediam sententiam eligere placuit ven.

МОШЕМИО Ethic. Christ. P. II. c. 1. p. 348. qui non cultum quidem idololatricum et diuinum, sed superstitiosum tamen et periculo plenum, nec Christianos decentem esse contendit. Quae facile admitti possunt, quia non de cultu summi numinis, Sinis forte ignoto, sermo est, sed de cultu qualis coeli terraeque spiritibus exhibetur, qualem esse ipse vir celeberrimus fateatur. At ille plane religiosus apud Sinas est.

q) IOVVENCI I. c. quem sequitur CLEERICVS Sylu. phil. c. II. §. 7. p. 214. Ferri id certe sensu potest.

Confucio deprehendere, qui splendorem gloriae eius haud parum obfuscant. Fecerunt id imprimis Dominici et Francisci sodales, et vicarii apostolici in illa loca missi, qui longe aliis coloribus Confucium nobis depingunt. Maxime ad quem toties prouocauimus MINORELLI^r, calamus in eo sedulus fuit, vt quam subdole heroem hunc suum pinxerint Iesuitae ostenderet. Cuius rationes potissimum ex doctrina Confucii deriuat, obseruando 1. Confucium a Riccio commendatum fuisse, quia, quae de altera vita nescierat, tacere, quam comminisci maluisset, et legis suae praecepta ad vitam cuique constituendam, et familiam regnumque ex aequo et bono gubernandum direxisset. Ita enim Confucium ignorauisse futuram vitam recte inde euinci putat. Quod argumentum valde roboratur, si expendatur, quod in annalibus Sinicis traditur, doctrinam Xekiae exotericam, diu post Confucium in Chinam delatam ideo latissime se extendisse, et Confucianae disciplinae obstitisse, quia poenarum praemiorumque metum atque spem annunciaisset. Ex eo enim recte concluditur, Confucianae doctrinae alumnos, de hoc dogmate minime curiosos fuisse. 2. Vrget Dominicanus: falso Confucio tribui pietatem erga supremum coeli dominum. Nusquam enim haec in toto Confucio eiusque discipulis, qui eius vitam scripsere, nusquam in libris Sinarum classicis ea verba legi, sed haec: *coelo obsequendum, colendum coelum*. Vocem vero coelum Latine vertere coeli dominum, supremum coeli dominum, praecipue post tot scripta his de rebus edita, post auditos tam diu societatis procuratores, post damnatam duplici decreto S. sedis; hoc illud esse quod pertinacem in idololatria tuenda et non parendo S. sede voluntatem multi nuncuparent. Idque eo clarius esse, quod PP. Intorcetta et Couplet in vita Confucii, dicant, oblata Confucium edulia non ante delibauisse, quam prisco ritu, qui Chu ten dicatur, coelo (non coeli domino) venerabundus obtulisset, virtute, qua ipsi coelo inniteretur: voluisse omnes obsequi coelo, ipsum timere et colere. Haec Confucium, haec atheos omnes in China dicere. 3. Monet porro: Confucium nihil praeter materiam, et vim illi congenitam cum aliis Sinarum atheis admittere: vim illam, in qua Sinae hominum naturam constituent, ipsamque materiam a coelo tanquam a patre, et a terra tanquam a matre nobis inditam arbitratum fuisse. Tandem et hoc 4 addit, verum quidem esse, falsa numina Confucium non coluisse, quae duae illae, praeter literariam, sectae introduxerunt; Foenam enim sexcentis post illius obitum circiter annis in Chinam allatam esse Lao Kiun, qui aetate Confucii vixit, multo post ea, quantum ad idolorum cultum, conflata sectam esse. Neque tamen ideo caruisse falsis numinibus dicendum esse, cum coelum, terram, solem, lunam, montes et aquas coeli terraeque militiam coluerit. Opposuit his et huius generis monitis aliis a Longobardo, Antonio de S. Maria aliisque allatis, loca librorum classicorum ipsiusque

r) l. c. p. 146. 164. seqq.

usque Confucii, quibus saniora docuisse philosophus videtur Iesuitarum industria: plura cumulaere ad tuendam Confucii causam LEIBNIZIVS et KORTHOLTVS *. Ast, vt verum fateamur, quod illustris Confucii aduocatus contendit, ineptam et impiam significationem recentiores demum commentario illi affricuisse, sana suo sensu plano et per se patente esse verba quae afferuntur, principium petere videtur. Cum enim tota controuersia in eo versetur: vtrum coelum eiusque vim congenitam, siue spiritum insidentem, adorauerit, Confucius, an coeli imperatorem, frustra, nisi nos omnia fallunt, ad interpretationem Iesuitarum prouocatur, et quod in quaestione est, probationis loco affertur. Verum de eo infra pluribus dicendum. Displicebunt haec sine dubio illis, qui Francisci et Dominici sodales dedisse aliquid partium studio, conqueruntur, et affectibus plus iusto litauisse credunt. Ast inter Protestantes quoque haud pauci sunt, qui excussa causa Confucii, auditaque parte vtraque dignum iis laudibus Confucium esse non putant, quibus eum panegyricorum scriptores maectant. Inter quos imprimis illustris MOSHEMIVS †, et omnem Sinensium philosophiam, et imprimis Confucium, eiusque res atque dogmata tanta accuratione ἀνευ παδῶν considerauit, vt non posset non pulcherrime sententiam de celebratissimo philosopho, ast multis de causis nimis laudato, definire. Is primo quidem, postquam obseruasset, ea tantum, quae laudem merere videri queant, a scriptoribus de Confucio panegyrici in morem nimium extolli, reliqua aut taceri, aut emolliri, characterem hunc esse philosophi, ait, vt in statura longa et eminenti resedisse dicatur seueritas quaedam, lenitate iucunde temperata, ingenium meditandum et virtutis atque ordinis studio ita affixum, vt non nisi illis moueretur, quae hanc, quam in animo sibi formasset, regulam laedere apta essent, et tum specimina meditationis luculenta ederet: commoditatum vitae autem parum curiosum in his, quae plerumque homines afficere solent, nihil quod animum delectet, inueniret, in id vnice intentum, vt tranquillam post se et pacatam relinqueret societatem hominum. Quo ipso concedit rationis vsum, ordinis amorem, propositi constantiam et fortitudinem, licet diuersis gradibus iunctas temperatasque inter se in Confucio fuisse, indeque omne illud prouenisse, quod in admirationem et Sinenses et Europaeos haud paucos conuerterit. Ast non minoribus eum naeuis quoque scatere obseruat, licet illi a scriptoribus fileantur, eosque ex historia eius colligendos esse recte monet. Cuius exemplum esse potest, quod magna quidem constantia cum perpetuis persecutionibus et miserijs colluctatus fuisse dicatur, et tamen inexpectato applausu, et admiratione eius disciplina recepta, fatoque functus, a rege regni Lu amare defletus sit, quod eum maximi semper fecisset. Ex quo vno specimine constare potest, quaedam reticuisse eius biographos, vt virtutis, quam in eo extollebant,

splen-

s) Praef. Vol. II. Epp. Leibniz, qui virum illustrem totum sequitur.

†) loc. cit.

splendor eo pulchrius eluceret. Nec melius cohaerent, quae de eo narrantur: morti proximum non exclamauisse modo: *praegrandis mons, quo decidisti! trabalis machina euersa est; sapientes et sancti exarueres*; sed et septimo ante mortem die ad discipulos dixisse: *Superiori nocte per somnium visa mihi sunt in aula iusta fieri. Reges, quae doceo, non obseruant: ecquis horum per imperium nostrum instituti mei sectator et cultor est? Hoc unum superest, ut moriar.* Ut enim taceamus, mouere haec posse suspicionem, factus cuiusdam, indignantis, quod, quam moliebatur sectam, non tanta, quanta putabat, mole exfurgere videret; male haec cohaerent non modo cum regis illius terrae, in qua obiit, admiratione et cultu; sed clare etiam produnt, initia disciplinae Confucianae praegrandes montes et trabales machinas prae se tulisse, adeoque non tanta inuidia, quanta dicitur, fuisse pressam. Ipsam vero virtutem Confucii, tam egregiam non fuisse, ut plerumque depingi solet, eleganter obseruat vir eruditissimus. Nam quamuis demonstrari liquido nequeat, nullam summi alicuius numinis notitiam, licet obscuram valdeque confusam eum habuisse, verum tamen est, quod in morum doctrina ad eos omnis virtutis neruos et rationes non respexerit, quibus ad praeclarum vitae modum actiones humanae constringuntur. Ad vnam enim rationem coelitus homini inditam prouocat, indeque cultum et reuerentiam coeli inculcat. Ast hanc rationem feris illis gentis suae maioribus iam adfuisse, et ipse contendit, et sectatores affirmant. Horum itaque cognitionem ad vitam rectam sufficere credebat, nec ut ea clarior emicaret, et certa omnis moralitatis fundamenta imprimerentur, vnquam sibi in mentem venire passus, de Deo eiusque attributis, de animae natura morali, de futura vita, de praemiis poenisque post fata altissime filuit. Quae ut mediocri ingenii specimina a nemine facile neganda esse recte vir summus monet, ita probe obseruat praeclaram, quam prae se ferebat, disciplinae suae conditionem ex eo tantum ortam esse, quod, cum naturali indolis inclinatione, ad ordinis iusti et rerum omnium apte inter se colligatarum feriem vehementer ferretur, omnem ingenii vim in hoc vnum contulerit, ut media excogitaret, quibus diffluentes voluptatibus et prauis moribus res Sinenfium in ordinem cogerentur, et tranquillioris reipublicae forma restitueretur. Hac vna sphaera, satis, si totum sapientiae ambitum contuearis, arcta cum se conclusisset, non potuit non in reliquis omnibus cum ciuibus suis caligare, nec mirandum magnopere est, destitui totam eius disciplinam ciuilem, quamuis pulchram, neruis, arque nec ex fundamentis suis deduci, nec rationali inter se modo connecti, deesse rationes praeceptorum, cunctaque, velut scopas dissolutas diffluere. Quae, ut porro vir eruditissimus instat, diuitias quidem intellectus particulares, at non vniuersales innuunt, et ab omni philosophiae accuratione longe absunt. Vnde merito mirandum, Confucium ab admiratoribus eius Zenoni, Euclicidi, Platoni, Aristoteli praeferrri, quos si concedamus ab eo, ciuili prudentia

dentia vinci, illis tamen aedificii philosophici constructione, soliditate, et rationum nervis, sine quibus friget nutatque philosophia, valde est inferior. Neque ex eo, quod ingeniosissimi viri, inter quos excellit illustris Bulfingerus, nexum quandam ethicae Confucianae politicum eius regulis conciliauerint, aliquid pro Confucii ingenio concludi potest. Hoc enim horum scriptorum acumini tribuendum est, nec fieri potuit, nisi adiectis, mutatis, inflexis multis, de quibus Confucius non cogitavit. Quem, cum tantus sapientiae doctor esset, in methodo quoque esoterica tantopere vulgus imitatum fuisse, omnino mirandum est. Pergit vir perspicacissimus: in eo quoque prodidisse infantiam suam Confucium, et, quod naturam hominis moralem ignorauerit, ostendisse, quod ad prima doctrinae suae obstacula mox animum demiserit, et disciplinae culturam in iis regionibus, vbi eam proposuerat, abiecerit. Non eiectum fuisse eum in exilium, sed summis magistratibus praefectum, et impense honoratum: aut fructum doctrinae suae, quae non nisi cum tempore in messem exurgere potest, non expectando, eos agros deseruisse, in quibus vix sementem fecerat. Haec enim vt recte monet, aut factum paedagogicum, sibi illico credere postulantes produunt, aut magnam naturae humanae mores corruptos sensim tantum emendantis ignorantiam, aut patientiae defectum. Tale cum ingenium Confucii fuerit, de virtutibus animi eius, quae non nisi luce intellectus collustratae splendere possunt, non multo praeclarius secundum Moshemium, iudicari potest. Nam quid de eo doctore cogitandum, qui vulgus, quod et multitudine alios vincit, et corruptis moribus, negligit, imperatores vero, eorumque regulos principesque viros suae disciplinae alumnos tantum cupit, hos aggreditur, his non magis persuadere rationibus, quas non affert, quam imperare praeceptis cupit, hos cum perditissimos luxu, voluptate, ambitione, tyrannide, videt, emendare, velut rex regum tentat, vbi nuntium mittere illico recusant, quamuis muneribus illis admotus, quibus pondus addere disciplinae posset, aulas deserit, alios quaesiturus, qui sponte obediant, et sine recalcitrante animo disciplinae iugum subeant? Recte, nisi nos omnia fallunt, quaerit vir acutissimus, annon imperandi cupiditas, cui ambitionem paedagogicam addere licet, causa impellens fuerit, qua commotus ad emendandam gentem suam accesserit. Nec animum vel meliorem vel sapientiae et prudentiae regulis satis subactum prodit, quod, cum vidisset, frustra subitam aularum emendationem expectari, secessum petere, et in solitudinem aufugere, quam disciplinae constantia et animi fortitudine fortunam expugnare, et prudenter mediis inhiare, quibus perficere sapientiae conatus posset, maluerit: id quod luculento exemplo desertae aulae regni Lu, ob voluptates, quibus eius disciplina valde emergens interrupta erat, illustratur. Nec quem in debellandis vitiis vrgendisque virtutibus demonstravit zelum ex prudentiae praeceptis, sed solo naturae, ordinem et tranquillitatem amantis, instinctu enatum esse, monet Moshemius.

Nam non tempori prudenter inferuuisse, non captasse occasiones et commodam tempestatem, qua doctrinae semina utiliter spargi possent, non accommodauisse se ingeniis, non amarorem disciplinae humanitate temperauisse, sed *inuidiosas auidiosas* in aulis non aliter quam ad vulgus feueritatem praeceptorum austeritate insolita demonstrauisse, neglectus eius doctrinae et persecutiones demonstrant. Nec obiici potest, tantum fuisse, omnis virtutis et doctrinae odium, ut exaudiri plane et admitti non potuerit, obstitisse corruptionem infandam, ut aures patulas nusquam inuenerit. Nam contrarium nos docent narrationes Iesuitarum ex annalibus gentis sinicae haustae, ex quibus constat, quamuis ab omni voluptatis, auaritia, iniustitiae aliorumque vitiorum specie esset remotissimus, attamen et maxime fieri eius sapientiam tantique haberi coepisse, ut ob admirationem eruditionis integrarum prouinciarum administrationi praefectus fuerit. Hoc enim non illis contingit, qui circumforaneam sapientiam venditant, sed qui ob praeclaram doctrinam maximi fiunt. Quod cum Confucio euenit, annon recte inde inferas, non hominum pertinaciam, morum emendationem refugientem, sed morosum et laboris impatientem Confucii animum disciplinae flores praemature suffocauisse, et verisimile esse, prudentiae expertem morum praecepta ita effudisse, ut offendere magis principes, quam emendare voluisse videretur. Ex quibus parca a nobis manu datis, at eleganti et facunda dissertatione a viro magno explicatis, constare potest, recte eum definiuisse: „Confucium non quidem ingenio caruisse, at magno tamen et excellentissimo non eminuisse. Vsum enim acumine particulari, ad totum Sapientiae et veritatis regnum animo complectendum aciem oculorum extendere non potuisse. Et finem quidem aliquem rectum eligere aptum, mediis ad eum obtinendum idoneis inueniendis non suffecisse, nec disciplinae ad eiusmodi scopum facientis nervos satis vel intellexisse vel apte sociasse. Ergo inueniendis veritatibus non nato ducibus opus fuisse, sine quibus facile errauerit. Eos autem non longo rerum usu et multorum seculorum experientia eruditos, sed vetustissimos gentis suae legesatores in aurora tantum sapientiae versatos elegisse, quos et antiquitas obscuros fecerit, et experientiae defectus non satis commodos ipsoque Confucio simpliciores. Nec defuisse quidem ei dotes animi nonnullas, quibus maxima eminere soleant ingenia, aut nec omnes habuisse, nec iusto ordine connexas. Vitiorum enim odio, ordinis amore, salutis patriae cupiditate, emendandorum principum virorum voluntate, vitae naturali rectitudine constantis usu, honorem laudesque mereri, non vero philautia insigni, pertinacia, patientiae defectu. Ex quo constare possit, de magnitudine Confucii pronuntiaturos certa id tantum relatione facere posse, ut inter coecos luscum imperare dicimus.“ Haec tenus Moshemius: qui eius quoque doctrinam moralem examinat, quam infra rectius tangemus. Afferenda hac paulo prolixius fuerunt, cum non modo memorabile exemplum

plum suppeditent, quomodo de philosophis magnis, sine fauore, sine odio iudicandum, et scopuli euitandi sint, ad quos impingunt, qui nihil non laude dignum in magnis viris vident: sed et σοφον Φάρμακον esse possunt, laudibus in Confucium praeter rem veritatemque a nonnullis cumulatis, qui sententiam, certis ex rationibus sibi deamatam sequi, quam examinare sine praeiudicio rem ipsam malunt.

§. X. Fuit haec disciplina Confucii, quae tantum ad nostram vs- *Fata philo-*
que aetatem strepitum inter Sinas edidit, vt in Europaeorum quoque au- *phiae Sinensis*
ribus personerit. Praeter hunc celeberrimum morum magistrum, circa *post Confu-*
eadem tempora alius quoque extitit philosophus, eo licet paulo senior, *cium periodo*
cuius non minor apud Sinas, quam ipsius Confucii, honor est atque ve- *secunda.*
neratio. Fuit is LI LAO KIVN, quem Pe-yam quoque vel Lao-tan *Li lao Kium,*
vocant. Hunc post octogesimum primum conceptionis annum ex latere
matris isto partu pereuntis prodiisse fabulantur. Ex quo, tempore quo-
que concordante, colligimus, eum cum Roofi Iaponensium, de quo su-
pra dictum, vnum eundemque esse. Non contemnenda fuisse eius philo-
sophiae praecepta COVPLETVS refert¹⁾; tribui enim illi sententias de
virtutibus, honorum fuga, contemptu opum rerumque humanarum, et de
beata illa qua animus humanis rebus superior frui queat solitudine. Putat
quoque Iesuita, in doctrina de Deo satis orthodoxum fuisse, esse enim in-
ter sententias ei tributas hanc praecipue, qua decantatissima sit inter eius
sectatores: *Lex suae ratio produxit unum, unum produxit duo, duo pro-*
duxerunt tria, tria produxerunt omnia. Ast obscurissimam hanc esse
sententiam, et cothurnum cuius pedi adaptandum, nemo non videt:
emanationi quoque magis conuenire, quam rectae de Deo doctrinae, ex
natura systematis emanatiui notum est. Quod cum in toto Oriente in-
ualuerit, non ab omni veri specie abit, philosophum Sinensem, idola
quaedam vel principia ex vi coeli siue spiritu enata indicare voluisse*. Ast
in re obscura nihil definiemus. Valde addictum fuisse hunc philosophum
alchemiae studio, sunt qui asserant; notum enim, longaeuitati vitae, et
metallorum mutandorum mysteriis plurimum tribuere Sinenses, et ex
his illius consequendae medium appetere²⁾. Ast verisimilitudine traditio
ea caret; recentius enim est, isto tempore totum Alchemiae studium, et
ab Aegyptiis ad Arabes, ab his demum ad Sinas perlatum, vt recte obser-
uatum HERM. CONRINGIO³⁾. Obscura itaque manent dogmata huius
viri. Sectors autem eius, Confucii disciplinae valde aduersos homi-

Rrr rr 3 nes,

1) l. c. p. 25.

2) Valde verisimilis haec coniectura euadit, si Iaponensium Roofi cum hoc philosopho eundem esse, et ex Xekiae disciplina prodiisse admitamus. Egregie enim ista sententia cum systemate Foëno conspirat. Ast obstat tamen ex certis demum annis postea doctrinam Foënam in Chinam perlatam esse: nisi hoc de doctrina forte exoterica et idolorum cultu intelligas. Quae enim Coupletus re-

fert, de animae solitudine, huic philosopho valde commendata egregie Quietismo et enthusiasmo Xekiano conueniunt. Verum de his alii certius dispiciant.

3) Conf. МОРНОФ. Polyhist. T. H. L. II. c. 7. §. 54. p. 430.

2) De Medicina Hermetica L. II. c. 14. p. 409.

nes, aiunt fuisse deperditis moribus artisque magicae studiosissimos, et ob eam magni aestimatos, qui corporeas de Deo notiones Sinenfibus inculcauerint. Quae sine dubio causa est, cur ipsi Roosi apud Iaponenses impia haec dogmata cum studio alchemiae tribuantur, teste KAEMPFERO. Quae vero cum disciplina Xekiana non conspirant. Non minori veterator iste in honore habetur apud Sinenfes, quam Confucius et Foë siue Xekia; nam illi quoque ut his, tabula suspenditur, secta ab ipsis quoque Confucianis non negligitur, sed cum sua coniungitur; tantoque in pretio est, ut eius sectae Tao dictae, doctoris Chang y posteros eodem, quo posteri Confucii, in aula donatos honore fuisse ante annos quadringentos, cum iam diu veterator ille, et tota secta in honore esset apud imperatorem virosque primarios, referat MINORELLI ^a. Qui ex Adriani quoque Greslonii relatione tradit, sectam hanc praeter idololatriam, sexcentis quoque incantationibus ad longam vitam et diuitias obtinendas uti, ideoque in China receptam a plebe, Mandarinis et ipso imperatore esse, ut non secus a secta literatorum approbata dici possit.

*Memcius
Confucianus
philosophus.*

§. XI. Opposuisse se sectam Tao Confucianae disciplinae eamque valde oppressisse, Sinae narrant. Ortum autem illi nouum fides, seculo post, in MEMCIO siue MEM-TSU, cuius scripta edidisse Noëlem supra diximus. Acutum hunc praedicant, et copiosorem facundiaque superiorem Confucio, non item innocentia, vitae modestia, seueritate et probitate. Ast, si recensio virorum doctorum standum, qui eius librum enarrarunt in *Actis Eruditorum* ^b, nihil in eo comprehenditur, quod non vulgarem doctrinam atque proletariam, nulloque ordine distinctam, ac scopas dissolutas prodat. Mirum itaque videri haud debet, parum Confucianae disciplinae incrementa ab eo fuisse suffulta: vnde de contemptu neglectuque sapientiae priscorum valde conquestus fuisse dicitur. Plurimum autem decrementi accepit philosophia sub imperatore Xi-hoam-ti, qui tertio, post Confucium, seculo floruit. Is enim ut priorum imperatorum memoriam deleteret, sibi autem soli imperii gloriam vindicaret, ex tyrannidis metu vincula obsequio sibi subiectorum populorum additurus, omnes libros Sinicos, exceptis illis, qui de agri cultura, medicina et sortilegiis agebant, cremari iussit, scientiarum culturum prohibuit, et ne in sola volumina fauere, simili supplicio librorum quorundam possessores, studiosos et librorum tenaces in montibus repertos extinxit, et in forum protractos CCCCLX cum libris exuri mandauit. Quae fauertia philosophiae alumnos, numero quingentos coëgit, ut ex insula Thien-henus se in mare praecipites darent. Rationes pestilentis consilii, a quodam Li-sum suppeditatas exhibet MARTINIVS ^c, repetit ex eo B. SPIZELIVS ^d. Diuina tamen prouidentia factum, ut scripta Confucii atque Memcii

*Confuciana
philosophia et
omnis litera-
tura suppressa.*

^a) I. c. p. 155. conf. REICIVS *Expedit. Sin.*
L. I. c. 10.
^b) loc. cit.

^c) *Hist. Sinic. L. VI. p. 240.*
^d) I. c. S. III. p. 40.

Memcii ab anu quadam parietis latebris abdita, vel vt alii tradunt, agglutinata conseruarentur, et nonnihil quidem labis passa, protrahi, post hanc tempestatem potuerint. Secutae sunt grauiſſimae imperii Sinici calamitates, et cum motus interni tum bella externa, quibus tantum non omnis literatura Sinensis extincta est, libri in sepulchris et cauernis abditi et sepulti, quamplurimi cremati, vel adusti abiecti. Honorem tamen literis paulo meliorem restituerunt familiae quintae, Han nominatae, principes. Hi enim cum magno earum amore ferrentur, semiustas librorum reliquias, si quae vsquam persisterent, iusserunt colligi, parietibus item et sepulchris abditos quamuis situ et squalore obductos et exesos in lucem protulerunt, consulique iusserunt seniores, si quae forte, quae quondam memoriae commendauerant pueri, etiamnum tenerent; nihil denique non adhibuere, operae vel industriae, quo tantae literarum iacturae mederentur. Quae fata librorum Sinicorum veterum, iis haud absimilia, quae passa sunt libri Aristotelis, suspicionem haud contemnendam alere possunt, parum sinceri hodie de prisca Sinensium sapientia supereſſe, timendumque esse, ne qui laceras et perditas schedas collegerunt emendanturque, ex suo ingenio, praesertim cum ex memoria lacunas farcire iuberentur, multa addiderint, multa quoque aliena suisque locis minime posita appareant. Et haec quidem altera periodus philosophiae veteris Sinicae potest constitui.

§. XII. Tertia philosophiae Sinensis veteris, periodus, eaque parum laeta ab eo tempore exsurgit, quo secta Foëna in Chinam translata est, et tum idololatria, tum deismo totum imperium repleuit, maximam in hac gente auctoritatem nacta. Non est opus ea repetere, quae de Xekia eiusque persona, ortu, philosophia, methodo duplici supra retulimus. Coaceruauimus iam loca ea, quae de hoc impostore apud Siamenses, Sinas, Iaponenses feruntur. Id vnum heic obseruamus, diu iam sectam istam Foënam in India obtinuisse, cum ad Sinas perferretur. Quae ratio obstat, cur admitti non possit ingeniosa viri cuiusdam eruditissimi coniectura, qui similitudine dogmatum Pythagoricorum et Foënorum, et itinere Apollonii Tyanensis ad Indos suscepti persuasus, hunc veteratorem Xekiam fuisse suspicatus est. Longe vetustiore enim esse Xekiae aetatem, et Confucio seculo antiquiorem, ex dictis suo loco est apertum. Secundum Sinarum traditionem autem, quam *COVPLETVS* f enarrat, ab Indiae regulo natus est, ex elephanto albo conceptus atque ex latere dextro matris suae in hanc lucem editus; a partu quoque mox constitit, atque passus omnino septem progressus, altera manu coelum, altera terram indicans, clara voce pronuntiauit: in coelo terraque solus ego sum venerandus. Quae satis luculenter produnt, famosissimum hunc philo-

*Veteris philo-
sophiae Si-
nensis tertia
periodus.*

e) Ad haec fata literaturae Sinicae viros doctos non attendisse, qui tam confidenter de prisca Sinarum philosophia pronuntiant, merito miramur. f) loc. cit.

philosophum impostorem fuisse. Secta autem eius quomodo ad Sinas delata sit, hunc in modum occasionem enarrant. Vidit imperator Memti gigantem aureum in somnio sibi apparentem, et in memoriam reuocantem verba Confucii: in occidente existit sanctus. Misit itaque legatos in adiacens versus occidentem Indiae regnum Indostan, qui in eo inuenerunt idolum Foë, quo Xekiae memoria diuino honore colebatur. Hunc cum humani generis redemptorem esse sectatores dicerent, sanctum illum occidentis virum esse rati, hoc idolum, et vtramque disciplinam, exotericam pariter atque esotericam domum reportauerunt. Quae cum innotuisset, valde Sinenfium animos cepit, progressusque fecit omni expectatione maiores. Populus enim, si Riccii testimonio standum, quod alii quoque sequuntur ^s ideo eam doctrinam, licet turpissima idololatria profus contaminatam, auide magnoque applausu excepit, quod animum immortalem et alterius vitae praemia proponeret. Quae, vt supra iam tactum, clare euincunt, in Sinenfi regno haec dogmata, quae tunc primum audita et recepta sunt, antea non perfonuisse, nec de iis quicquam Confucium statuisse, soli civili tranquillitati et felicitati suam philosophiam attemperantem. Neque mirum deismum illum, quam Foëna secta interiori doctrina stabilit, quemque Enthusiasmi et Quietifini parentem esse supra diximus, atheismum minus accurate vocant Iesuitae, philosophis regni Sinenfis se probauisse. Cum enim totam eorum vitam ad civilem prudentiam Confuciana disciplina formaret, quod permittebat doctrina Foë interior, facile fuit, hos homines, qui animi tranquillitatem sectari a Confucio iuebantur, ad eiusmodi Quietismum descendere, qui summam illis mentis tranquillitatem promitteret. Non inuiti itaque persuaderi nobis patimur, Foënam impietatem et fanaticismum totum imperium Sinicum velut diluuium quoddam inundasse. Hodie enim perditissimae sectae cultores quamplurimi non desunt, qui Foë siue Xekiam vna cum Lao-kiun et Confucio venerantur: et publica lege religio Foëna inter Sinas introducta est. Quam sibi maxime vitae post hanc peractam aeternae promissione eam fortunam peperisse, ex stulta et inepta gentis Sinicae cupiditate vitae longissimae verisimili ratione ^b concludi potest. Ex hac secta Foëna seculo post Christum natum tertio alia prodiit, vel potius peculiaris eius ramus extitit: *Vu guei Kiao*, id est, *nihil agentium dicta*. Quae, narrante *COVPLETO* ⁱ, principii istius chaoticici, id est nihili priuatiui contemplatione impenfius vacauit; et optimates imperii, quos Mandarinof vocant, summosque quosque viros adeo infania sua occupatos habet, vt quo quisque propius ad naturam saxi trunciue accessisset, horas complures sine vlllo corporis animique motu persistens sine vlllo vel sensuum vfu, vel potentiarum, eo profecisse felicius, propiorque et similior euafisse principio suo aërio, vel chaoticico potius, in quod aliquando reuerfu-

^g) MINORELLI p. 147.

^h) Conf. *CORNING*. de Medic. Hermetica L. II. c. 14. p. 499.

ⁱ) p. 38.

reuerfurus fit, putaretur. Addit IDEM: „Hanc quidem contemplan-
 „tium feftam fcripto volumine Colaum Poei guei, Confucii feftatorem
 „oppugnauiffe, copiofe probantem, notum illud axioma: ex nihilo ni-
 „hil fieri; non ita tamen refelli potuiffe errorem iftum, vt non manarit
 „latius, et multi noftra quoque aetate contemplationibus tam infanis ope-
 „ram impendant fuam.“ Id quod non magnopere miramur, cum Con-
 „fucianus ille philofophus nihil priuatium cum nihilo negatiuo confun-
 „dendo, prorfus nihil quod iftorum Quietiftarum feftam euertere poffit,
 „attulerit. Non enim ex nihilo abfoluto omnia exiftere, inque illud re-
 „uertit ftatuert, fed ex nihilo, quod formam nullam habuit, exorta
 „omnia in idem *πανδοχῆον* rerum omnium receptum iri affirmauerunt. Ad-
 „di huic propagini pseudo-philofophicae debent feftatores cuiusdam phi-
 „lofophi, *Fan chin* dicti, qui feculo Chriftiano quinto, Epicurea dogma-
 „ta cafumque prouidentiae expertem afferendo, corpus pariter et animum
 „poft mortem perire, poenarum praemiorumque expertem effe, docuit.
 „Et haec quidem tertia periodus philofophiae veteris quibusdam videtur.

§. XIII. Mediam Sinenfium philofophiam illi, quibus melius et *Media Sinen-*
φιλοσοφία philofophati effe prifci Sinae videntur, aufpicantur a secu- *sum philofo-*
 „lo X et XI, quo fecundum alios peftilentiffimum atheifmi fidus philo- *phia.*
 „phos Sinenfes affluit, cum defertis veterum veftigiis eorum libros, clas-
 „ficos peffimis commentariis corrumpent, philofophi duo *Cheu-cu* et
 „*Chim-ci*; et proferpta omni numinis pietate atque reuerentia pantheis-
 „mum eius loco inueherent. Id quod tamen non concedunt, qui inter-
 „pretationes recentiorum philofophorum Sinenfium, quos ex commenta-
 „riis *Cheu-cu*, *Chim-cu*, et *Chu-cu*, nec non *Sinali-tachiven* confe-
 „cerunt, atheifmo demum infectas effe contendunt. Hos enim putant
 „non minus, ac veteres Sinas, comitius praecepiffe, et a peffimo commen-
 „tatorum grege fero tandem ad peruerfos fensus fuiiffe raptos. Quicquid
 „vero illud eff, de quo in fequentibus difpiciemus, illud negari non poffe
 „videtur, hos commentatores a prifca Sinarum doctrina recessiffe, elegan-
 „tius et magis philofophiae veterem fapientiam exornantes. Inde noua fe- *Secta litera-*
 „fta in imperio Sinenfi orta eff, quae *Literatorum fefta Iu-Kiao*, dicitur, *torum.*
 „quaeque cum feftis *Foë Kiao*, et *Lao-Kiao* in toto imperio Sinico obti-
 „net. Quam media aetate adhuc fanos habuiffe fensus poft Iefuitas mul-
 „tos, magna eruditione demonftrare conatus eff illuftris *LEIBNIZIVS* ^k,
 „quamuis de principiis naturalibus explicatius philofopharetur. Ex quo,
 „fi admittitur, fequitur, philofophiam Sinenfem, maxime metaphyficam
 „recentiori demum aetate, occasione libri *Fohiani* perperam explicati fuiiffe
 „corruptam. Id quod tamen negant atque pernegant, qui Iefuitas eorum-
 „que *ὑπερασπιστὰς*, aiunt, ingeniofe excogitatis nouis limitationibus, ex-
 „culatio-

k) In Ep. ad Remondum T. II. Epp.

cusationibus, interpretationibus palliare velle errores Sinensium, et communi gentis explicationi contradicere, vt causam Iesuitarum iuuent. Vnde hi omnes, inter quos ex ipsa Iesuitarum societate sunt quoque Martinus, de Comitibus, Grellonius, le Faure, Longobardus, Passio, Sabathinus, sectam literatorum semper fuisse atheismo infectam contendunt. Quo iure, quae iniuria infra dispiciemus.

*Recentior Si-
nensium phi-
losofia.*

*Philosofia
Europaea in-
ter Sinas in-
ducta.*

§. XIV. Defecisse vero eam ab antecessorum integritate et pietate, et subtilius, quam par erat, lineolas Fohianas interpretando, recentiori demum tempore sectam literatorum ad atheismum declinasse, contendunt Sinensium aduocati, et hinc tertiam, siue recentiorem Sinarum philosophorum aetatem auspiciunt. Quae ante Europaeorum hominum aduentum pantheistica fuit, et referente COVPLETO ¹ fociisque, „re-
„pudiato nihilo sectae Foënae, rem statuit veram vereque existentem,
„esse id quod concipi quidem debeat fuisse ante omnia, re autem ipsa
„non distinguatur a rebus ipsis, vt perfectio et imperfectio, coelo et ter-
„ra, et quinque elementis, sed quid vnum idemque sit cum illis. Sic
„vt singulae res dici possint suo modo Tai kie: hoc autem concipiendum
„esse, vt quid immobile et quietum actu primo, dum autem mouetur,
„producere Yam, siue perfectum, a quo motu cum rursus sistat ac quie-
„scat, producere Ym siue minus perfectum; conuenire autem huic Tai
„kie, attributa altissimi, subtilissimi, pulcherrimi, summe medi, summe-
„que perfecti et boni, exemplaris et ideae rerum omnium, principio ca-
„rentis et fine, immo spiritus et animae nomen ei vindicari posse.“ Et
in amplissimum regnum doctissimi ex societate Iesu viri Matthaeus Riccius, Ioannes Adamus Schallius, et deinde mathematicorum regis Galliae nomine Ferdinandus Verbieftus, Claudius Philippus Grimaldus, quos alii postea secuti sunt, delati, vt euangelii cognitionem illi genti accenderent, a disciplinarum in Europa cultarum maxime artium mathematicarum et philosophiae praesidio laetissimos missionis suae successus sperarent. Non est huius loci, lectorem enarratione missionum harum diu detinere: consulendi sunt annales ecclesiastici, in quibus haud ignobilem locum occupant; et in quibus examinari debet, qua vtilitate scientiarum pariter et religionis Christianae studium istud Iesuitarum se commendauerit. Heic sufficit obseruauisse, artium mathematicarum, et imprimis astronomiae notitiam etsi non adeo sublimem, vt nostrorum hominum admirationem mereri potuerit, ita commendauisse Iesuitas, vt magnis priuilegiis gauderent, templa erigerent, scholas aperirent, et in eis philosophiam atque theologiam docerent, illo vero loco haberentur, vt eo, quem optimates imperii affectant, cultum exprimerent ^m. Quod an artibus clandestinis et ho-

1) loc. cit.

m) *Morale pratique des Iesuites* T. II. p. 388.

vbi Martinus, et Schallus Iesuitae in habitu Mandarinorum in imagine representantur.

et homines religiosos ac euangelii praecones non decentibus consecuti sint, quod magnis animorum motibus eis obiecere, missionarii Dominicani et Franciscani, sede Romana aliquoties auctoritatem sententiae interponente, hoc loco explicari non potest, sed in annalibus ecclesiasticis exponendum est. Valde autem admirati sunt Sinenses Iesuitarum compendia philosophica, quamuis primum non nisi Aristotelico scholastica fuerint: ex quo non inepte colligit RENAUDO TIVS ⁿ⁾, Sinicos philosophos parum valuiffe in philosophia. Nos id non magnopere miramur: tota enim Sinensium philosophia calx sine arena est, vnde systemata Europaeorum non potuere non ob connexionem meditationum philosophicarum, illis admirationem excitare. Et notum quidem est, laetissimos istos successus aliquoties magnis calamitatibus fuisse sufflaminatos. Ast prudentia tamen societatis amorque mathematicarum rerum, apud Sinas, qui eos tribunali mathematico praefecit ^{o)}, collapsam spem subinde restituit. Maxime circa finem seculi superioris, imperante ex Tartarorum gente Cham-Hy, principe optimo, patentes in aula imperatoris portas literae et philosophia Occidentis inuenerunt. Id quod ex FERDINANDI VERBIESTI S. I. *Astronomia Europaea* sub imperatore Tartaro-Sinico Cam-Hy appellato, anno MDCLXVIII, tabulis incisa ad Sinensium morem, dici potest, cuius summam dedit LEIBNIZIVS ^{p)}, et ex qua intelligitur, quantis sumptibus, cura et labore princeps laudatissimus, astronomiae Europaeae studium inter suos promouerit. Quae contentio tanta in eo fuit, vt per quinque menses continue Verbiestum in museum suum vocaret, ac totos pene dies detineret, libros astronomicos exponentem. Id quod eo memorabilius specimen amoris literarum est, quo rarius est, numen imperatoris apud Sinas coram intueri. Mirabile quoque, quod de isto principe narrat BOUVETVS, in *Icone regia monarchae Sinarum nunc regnantis* ^{q)}, non tantum partem librorum Confucii authenticorum eum memoriter tenere, et commentariis illustrari iussisse, historiae quoque et literaturae Sinicae fuisse longe peritissimum; eumque in finem amplissimam bibliothecam instruxisse: sed et quam primum notitiam acceperit doctrinae Europaeorum, eius cognoscendae magno desiderio flagrauisse, et experimento calculi astronomici facto eum in imperio in usum perduxisse, Iesuitas autem inuitasse, vt ab ipsis disciplinarum elementa acciperet. Quod quanto apparatu adiuuerit, dignum est, quod apud ipsum Bouuetum legatur. Quo auctore porro constat, postquam geometriam et arithmetica perdidicisset, philosophiam quoque doceri voluisse, eamque methodo geometrica perscribere eos iussisse. Elegisse vero eos, Io. Baptistae Du Hamel *Philosophiam veterem et nouam*, secundum cuius institutiones imperatori philosophiae praecepta instillant. Morbo autem eius occasionem subnatam esse, anatomiam quoque

Sss ss 2

tradendi,

n) loc. cit.

o) LEIBNIZ. Nouissima Sinica p. 74. seq.

p) loc. cit. p. 149.

q) Adiecit eam LEIBNIZIVS libro laudato

tradendi, cum logica non valde placuisset, qua in re Du Verneio duce vfi sint: tum ad causas physicas explicandas delatum, medicinae rationes illis ducibus perspexisse, non sine magno Christianae religionis fauore, quem publico edicto declarauerit. Non adiciamus alia, non sine iucunditate apud ipsum Bouuetum legenda, ne prolixiores iusto fimus: moneamusque id tantum, Parroninum Iesuitam DIONIS quoque anatomiam vertere eum iussisse, ipsum vero emendauisse, et descriptam ter literis vncialibus bibliothecis suis intulisse. Quapropter dolendum magnopere est, post eius mortem filio quarto Yong-Thehing rerum summa potito, omnem illam segetem emarcuisse; is enim missionarios omnes, praeter eos qui Pekini commorabantur, in vrbes Canton et Macao relegauit. Quo valde fene anno 1685 morte sublato, restituta quidem libertas illis est, res vero missionis emendatae restitutaque non sunt. Eius enim filius Kien long, licet benigniorem se populis suis praeberet, reuocare tamen parentis edictum, licet implorata eius clementia noluit, Christianam legem recipere suos vetuit, Christianos qui inter milites imperii erant, cruciatibus vexauit, et exiguam melioris fortunae spem fecit, quamuis Pekini Iesuitae ob scientias mathematicas tolerati sint, tolerenturque hodie. Ex quo patet, prima clementiae Christianis demonstratae specimina, a Missionario Sibino in eo laudata non diu durauisse.

*Incertitudo
et obscuritas
philosophiae
Sinicae.*

§. XV. Breuis haec factorum philosophiae apud Sinas historia est, quae vero ex fontibus adductis facile dilatari potest: prolixiora enim institutum nostrum non patitur. Restat vt quae dogmata philosophia Sinensis, tum vetus, tum media et recentior statuerit, paucis exploremus. Ast hic labor, hoc opus est, et difficillimum, ita medium tenere, vt nec affectui, admirationiue, aliquid detur, nec odio; et veri sensus gentis lingua sua, peregrinas et voces et notiones exprimentis eruantur. Nec distitemur, si vnquam nobis iusta causa enata est, ad modestum quendam Pyrrhonismum confugiendi, eam in hac historiae philosophicae parte nobis exoriri. Quamuis enim libros gentis vetustissimos, itemque Confucianos atque Memcianos ad nos perlatos atque fontes genuinos hoc pacto apertos esse, ex antecedenti narratione constare possit, ita tamen comparata eorum conditio non est, vt omnem scrupulum eximant. Non allegabimus insuperabilem obscuritatem librorum prisca aevi Sinicorum, et insolubile aenigma Fohianum, quod totam philosophiam Sinensem corruptit, sed in memoriam tantum reuocamus lectori fata librorum classicorum, combustorum, defossorum, carie et squalore exesorum, et ex laciniis tantum restitutorum atque ex memoria hominum senum refartorum. Qualia fata quam misere codices corrumpant, et quam difficile et pene impossibile sit, doctrinam in iis contentam integram seruare, vnicum librorum Aristotelicorum, similem fortunam expertorum, et corruptae inde depra-

1) Lettres edifiantes Rec. XVII.

2) Ibid. Rec. XXIII, lettr. 1.

deprauataeque philosophiae Peripateticae exemplum luculenter demonstrat. Quae vna nobis ratio tanta videtur; quanta requiritur, vt de omni certitudine explorandae veteris doctrinae Sinensis desperemus. Ast fingamus, quod Sinensis literaturae et philosophiae admiratores pugnis calcibusque contendunt, diuinae prouidentiae miraculo integros et intemeratos ad nos peruenisse libros Sinensium classicos: nondum ita animus acquiescere in illis potest, quae nobis Iesuitae tradunt, quorum diligentia atque cura monumenta Sinica ad nos peruenierunt. Non vocabimus in praesentia in dubium fidem virorum doctissimorum, et eos studio atque industria ita nobis vendidisse thesauros Sinicae doctrinae contendemus, vt suis emolumentis, quae grauia ipsis fuisse nemo ignorat, fauerent, licet id coram totius ecclesiae orbisque eruditi facie, et coram iudice, secundum Iesuitas ipsos infallibili non obiectum modo, sed et euictum esse illi omnes clamitent, qui missi in Chinam ad explorandam rei veritatem nomine pontificis, ea de re ad sedem Romanam retulerunt, vel qui ex aliis familiis sacris eos hypocriticae simulationis accusarunt: hanc enim inclementiam nostra tractatio non postulat; quae arbitrium interponere his controuersis non iubet. Concedamus, quod haud inuiti facimus, viros bonos et minime fallaces se Iesuitas praestitisse: ast quis certa ratione decreuerit, eos, cum semel praeiudicio *επεθοδοξίαις* Sinensis animum occupauissent, non ita obsecuras notiones Sinensis philosophiae et theologiae ita explicuissent, vt fauere conceptibus suis videbantur, et quis rectas et Sinarum menti conformes esse eorum interpretationes sine formidine contrarii dicere audeat? Nec videmus, quid magnopere causam Iesuitarum iuuat, quod nonnulli vrgent: reliquorum missionariorum interpretationes locorum classicorum Sinensium testari, quod rectae versiones Iesuitarum sint. Qua mente monuit Ven. KORTHOLTVS¹⁾, integritatem interpretationum Iesuitarum ex consensu Longobardi et P. de S. Maria eo certiore esse, quo certius et notius sit, in lite de cultu Confucii et Dominicanos et Franciscanos Iesuitis exprobrasse, quod loca nonnulla Confucii vbi sibi praesidio esse possent, non satis fideliter reddiderint. Aut fallimur enim prorsus, aut tanta conuenientia non est, quanta fingitur, sed in ipsius argumenti, de quo controuersia viget, momento primario, e. g. in interpretatione vocum Sinicarum, Y-hiang, Xin-ky, Xantgi, etc. ad quod res omnis reuocanda est, prorsus in contraria currunt Iesuitae et Dominicani; et quae coeli terraeque praesidem, imperatoremue designare Coupletus Sociique contendunt, coelum tantum terramque eiusque vim ingenitam vel, si mauis spiritum quendam illis insidentem et praesidentem significare tam pertinaciter affirmant, vt communia ea nomina et appellationes idololatricis sectis Foënae et Tao Kiao cum Confuciana esse dicant, et Iesuitas prouocent, vt vnum ex tota China producant, qui aliter has voces interpretetur. Annon, qui Sinicae literaturae expertes sunt, sunt autem plerique, incerti prorsus iam haerent, quid cre-

S s s s 3

den-

1) loc. cit. pag. 34.

dendum, cuius partis fides maior existat, praecipue cum videant, Iesuitas nonnullos praecipue Longobardum et sequaces, eiusmodi vocibus illis Sincis subdidisse significationes, quae cum orthodoxis nominibus Coupleti et fociorum non conueniunt. Neque certiora hauriri possunt ex totius systematis Sinenfis connexionem, quae tamen optima alias ratio est, veram potestatem vocabulorum incerta significatione decipientium definiendi, vt exemplo Stoicae meteorologiae constare potest. Veterum enim librorum ea obscuritas est, vt quodcumque libuerit ex eis exsculpas: neque miramur, ingenium summi viri G. G. Leibnizii ex *συναφεία* illius doctrinae rectas sententias collegisse. Idem enim cum Aristotele recentioribus reconciliabili fecerat, et Cartesii, Gassendi aliorumque nouatorum placita physica in Stagirita inuenerat; sua nobis non Peripatetica propinans, cum magnitudini eius ingenii nihil difficile esset. Contrarium non modo nostri homines, et ipse Longobardus Iesuita eadem facilitate fecerunt, sed et recentiores Sinenfium interpretes hodie faciunt. Quas circumstantias incertissima facere veterum dogmata atque mentem, innumeris haecenus exemplis in historia philosophica vidimus. Neque enim magnopere iuuat interpretamentorum Iesuiticorum patronos recentiores Sinas non magis aptos praeceptorum Sinenfium interpretes esse, quam Scholasticos Aristotelis, eo quod vtrique veteres corruerint, et falsa illis affinxerint. Id enim Peripatetici quoque, sed perperam clamant, Alexandrum, Auerroem, Pomponatium, Caesalpinum atheis hypothesebus infanas Aristoteli opiniones affricuisse, quos audiendos non esse suo loco vidimus. Neque enim causam videmus, cur indigenis commentatoribus minus fidei in interpretandis maiorum suorum *Φιλοσοφουμένων* in se obscuris tribuendum sit, quam recentiori philosopho Europaeo, qui non quid dixerint, sed quid dicere potuerint, si orthodoxi fuisse supponantur, pulchre, ingenio vasto vsus ostendit. Verum de hoc momento infra adhuc nonnulla dicemus. Haec vbi in genere de incertitudine philosophiae Sinenfis agimus, hoc tantum lectorem expendere iubemus, plerumque vsu venire, vt, qui ignotum systema explicare aggrediuntur, notiones, quibus adfueti sunt, suas in eo videant, iisque vocibus illud explicent, quibus homines suae sectae vsi sunt: id quod innumeris exemplis probari posset, si id ageremus, et certissima fides historiae philosophicae loquitur. Idem in philosophia Sinenfi euenisse, mox viderunt, vbi argumentum hoc excutere coeperunt, Iesuitae candore non minus quam eruditione insignes Longobardus et Sabathinus. Ille enim egregie monet: *Eruditos Christianos ordinarie sensum librorum nostrorum Sinenfibus tribuere, et imaginari sibi, quod horum interpretationes nostris conformes deprehenderint, non considerantes, quantum veritatis interfit, huc soli litare procul esse iussa simulatione et hypocrisi.* Ad quae verba obseruat quidem Leibnizius, tunc cessare hanc difficultatem, cum in scriptis nostratum

tium mens recte explicetur, id quod in se quidem verissimum est, verum ad hypothefin, de qua Longobardus loquitur, applicatum, principium petit, et eam causam tangit, de qua alii acerbè conqueruntur. Adiciamus his, si Iesuitarum interpretationibus stare velimus, et nihil eos statuisse, de quo non sufficientem statuendi rationem habuerint, admittamus, augeri tamen non minui incertitudinem et animum fluctuantem reddi. Quantis enim dissensionibus Iesuitae ipsi, qui in China fuerunt, de interpretamentis his Sinicis inter se diuersi fuerint, ex narratione Longobardi adeo luculenter patet, vt mirari satis nequeamus, esse, qui magna hodie confidentia asserere audeant, recte illa omnia antiquis Sinis tribui, quae in versionibus Iesuitarum extant, et, qui contrarium euincere cupiant, id ex locis classicorum librorum demonstrare debere. Cum nemini ignotum esse possit, ab ipsis Iesuitis in contrarios sensus distrahi illa loca classica, adeoque ineptum esse ad eum iudicem confugere, de cuius mente disceptatur, et cuius verba duos sensus ferre possunt. Neque incertitudinis in Sinica philosophia hoc modo satis est, addimus alia, ab ipsis patronis Sinarum suppeditata: fatentur illi, philosophiam Sinensem esse calcem sine arena, scopasque dissolutas, nihil cohaerere, nihil apte suis principiis connecti, nihil quod certas et definitas conclusiones efficere valeat afferri. Dabimus testes, vnum Iesuitam, alterum magnum philosophiae Sinensis laudatorem, P. MARTINIVM^x, et illustrem C. WOLFIVM^y. Ille de libro famigeratissimo Ye-kim differens haec scribit: *Multa sunt in eo libro de generatione et corruptione, de fato, de astrologia iudiciaria, de principiis quibusdam naturalibus, sed ea ieiune disputantur, et exiliter, absque causis et definitione rerum, quas asserunt, ad adstruendam fidem allatis, quales reliqui omnes Sinarum sunt libri.* Idem candidè factus est Iesuita NOEL in Praefatione ad Memcium. Wolfius autem memorabili loco, postquam philosophicam perfecti boni definitionem dedisset, eamque implicite habuisse Sinas asseruisset, addit: *Equidem non multo argumentorum nexu haec demonstrabant, DISTINCTA RERVM COGNITIONE destituti, quae in hunc usque diem plerisque negatur, longa tamen experientia freti affirmabant, quae virtute illustrium heroum exempla non sine mentis acumine meditati assecuti fuerant, et quae ipsimet in virtutis stadio decurrentes ex semetipsis didicerant. Quam virtutem eos ex semetipsis Sinenses antiquos habuisse, qui religione omni cum naturali tum reuelata carentes nullis vnquam motiuis extrinsecis vsi fuerint^z.* At si haec ita se habent, si nec certa, nec clara, nec fundamentis vllis et motiuis constantia, nec cohaerentia secuta est philosopho-

x) Hist. Sin. L. I. p. 16.

y) De Sep. Sin. p. m. 37.

z) Idem vir celeberrimus infra repetit: „Non apparet quod distinctam huius perfectionis notionem habuerint, quin potius fororum illud vinculum, quo actiones ad perfectionem humani

„status tendentes inter se colligantur minime per-
„spexere - - neque mirum videri debet, cum
„ET INCETERIS NOTIONES VAL-
„DE CONFUSAS habuerint.“ At notionem
claras et certas confusis et incertis tribuere, magnum in arte hermeneutica vitium est.

Iosophia Sinarum, maxime prisceorum, qui, quaesumus viros hos doctos, nos ad eorum libros tanquam certos et indubitatos fontes veri systematis et mentis eorum ablegare possunt? qui audent asserere, paraphrases Iesuitarum, licet alii ex societate contra clament, licet vicarii apostolici in Indiam missi, et reliqui Missionarii contrarium testentur, licet contra Iesuitas pronuntiauerit post longum rerum examen sedes Romana, veram certamque Sinarum mentem declarare, Sinenses commentatores pro impostoribus esse habendos? Hoc si licet, de fide historiae philosophicae actum est, licebitque quaecunque vetera obscuritate sua nonnullorum animos percellunt, in partes nostras trahere, nostrisque sensibus explicata pro veteribus obtrudere, et tunc, posthabitis omnium seculorum interpretationibus, ad ipsa illa veterum monumenta inepto et vitioso circulo concludere, et prouocare. Et quid quaeso luminis ab illis philosophis sibi promittendum est, qui vel data opera ita philosophantur, vt a paucis intelligantur, vel ipsis sibi non constantes nesciunt, quid dicere debeant, et post carecta refugiunt, et ad silentia suos dimittunt. Hoc fecisse Confucium, duplicis methodi, exotericae et esotericae gratia, quae hodie quoque inter tres sectas Sinicas recepta est, LONGOBARDVS^a luculentis exemplis docet, ex quibus discimus, Confucium, de natura humana, de natura coeli, de spiritibus, de anima rationali, de statu post mortem, interrogatum, responsum non dedisse, sed hunc illis canonem^b generalem commendauisse: de rebus istis, quae in sex positionibus comprehenduntur, id est, quae visibiles sunt, quaerere, disputare, ratiocinari licere, modo dubia non generent. Quae vero illae non complectuntur, quia inuisibili in mundo sint, illa relinquenda sibi esse, nec de iis vel disputandum vel inquirendum. Quae quidem ita explicat LEIBNIZIVS^b, vt nihil in his argumenti generibus decidatur, sine ratione sufficiente; aut frigide fatis; sequeretur enim, de rebus visibilibus sine fundamento certo inaniter Confucium disputare permisisse. Neque haec cum Longobardo ad methodum arcanam referri posse putamus, cum ista intimioris admissionis discipulis, qui esoterice docebantur, iniunxerit. Vnde magna verisimilitudine concludi potest, Confucium de his doctrinae capitibus ipsum vel plane, quid statueret, ignorauisse, vel incertum haesisse, non ausum obscuris veterum fragmentis lucem clariorem accendere. Hoc cum ipse Confucius fecerit, cur non praepostere eos agere iudicemus, qui ex mente veterum Sinarum ea velut comperta sibi et clarissima effantur, de quibus ipse Confucius siluit? Cur non lumina eos noua Sinensium tenebris intulisse, censeamus? cur non ab hoc modo ficulneis ratiunculis excusato atque sustentato abstineamus? cur non satis incertam esse philosophiae Sinensis maxime priscae notitiam fateamur? Haec sane nobis sententia post multorum annorum examen iteratum tutissima adhuc videtur, innumeris antiquitatis exemplis probata, quae modestiae mater esse

a) p. 192. seq.

b) ad h. l.

esse poterit. Non diffitemur tamen, ubi de verifimilitudinis gradibus fermo est; vnam opinionem altera pro circumstantiarum conditione esse probabiliorem, et ad hanc omnino verifimilitudinem in historia et eruditionis Sinensis vniuersae, et philosophiae in specie esse attendendum, modo id fiat prudenter et sine partis studio, ac iuxta illas artis criticae regulas, quas in limine operis attulimus. Illas itaque in fine quoque eius sequentes de Sinensium re literaria et philosophica pauca dispiciemus.

§. XVI. Magnam quidem sapientiam iactant, et antiquitatis praetextu et profunditatis ostentatione Sinae, qui ita reliquas gentes contemnunt, vt se solos coeli filios, regnum suum solum sub coelo situm esse credant, reliquas gentes, in abditis orbis angulis latere abiectas sibi persuadeant: ast si cum luminibus, quibus Europae gentes illustravit diuina prouidentia comparentur, in plerisque lusci censendi sunt. Non est huius loci, omnem literaturam Sinicam examinare, et ostendere, in mathematicis artibus, in typographia, in pyxide nautica, in puluere nitrato, et similibus, quae proprio Marte inuenerunt, plurimum Europaeorum ingeniis Sinas concedere. Hoc qui negat, eum ad solam missionum Romanarum fortunam in amplissimo illo regno respicere iubemus, quae nunquam tanta fuisset, nisi a doctoribus Christianis magna cupiditate discere eos iussisset infantia in plerisque scientiis. Fassi id sunt viri docti, non modo RENAUDOTIVS^c, qui id testimoniis multis confecit, quem non exscribimus; sed et ipse LEIBNIZIVS, vir summus, magnus cetera sapientiae Sinicae admirator; ast aequus tamen nostris; ita enim pronuntiat^d: *Artibus, quarum indiget vsus vitae, et rerum naturalium experimentis, fortasse compensatione facta pares sumus, habet vtraque pars, quae alteri cum fructu communicare possit: sed meditationum profunditate et theoreticis disciplinis nos vincimus.* Addere potuisset, systematis artificio, quo adeo Europa nostra insigni philosophiae beneficio abundat, vt vnum Leibnizium mille Confucii praeferre non dubitemus. Pergit: *Nam praeter logicam et metaphysicam, et cognitionem rerum incorporearum, quas nobis proprias merito vindicamus, certe contemplatione formarum, quae mente a materia abstrahuntur, id est, rerum mathematicarum, longe excellimus, quemadmodum reapse compertum est, quando astronomia Sinensium cum nostra in certamen venit. Videntur enim ignorasse magnum illud mentis lumen artem demonstrandi, et geometria quadam empirica contenti fuisse, qualem inter nos passim operarii habent: disciplina etiam militari nostris cedunt etc.* In vnicis vero ciuilioris vitae praescriptis et practica philosophia ab illis nos vinci contendit. Quod quo sensu admitti possit, in sequentibus dicemus. Per mouit id sine dubio ACOSTAM^e, vt de Sinensibus scriberet: *Studia eo-*

De philosophia Sinica non valde magnifice iudicari posse.

c) loc. cit.

d) Praef. Nouiss. Sin.

L. VI. c. 7. p. 309. conf. GÜNDLING. Hist. phil. mor. p. 31. Act. phil. l. c. p. 783.

e) Ind. L. VI. c. 16. apud HORN, Hist. Phil.

Hist. Philos. Tom. V.

Ttt tt

rum esse linguam Mandarinorum, historias, leges civiles, prouerbia, physica quaedam eos habere et mathematica, sed ἀμεθοδικά. Comoediis et historiis deditissimos esse, omnem eorum eruditionem reuera in legendo et scribendo consistere, theologiam nullam habere. Qui quamuis nimium dixisse videri queat, verum tamen est, ab iis disciplinis Sinas ante Europaeorum aduentum imparatos fuisse, sine quibus ingenii elegantia constare non potest. Sed iam singulas quoque disciplinas philosophicas perustrare operae pretium est, vt, quid in iis valeant Sinas, manifestum fiat.

*Sinas rati-
onalis philo-
sophiae ignari.*

§. XVII. Rationalem philosophiam adeo necessariam recte philosophari cupientibus esse, vt sine illa nullus queat esse successus laetus et exoptabilis, apud omnes in confesso est. At ignorauisse eam Sinarum gentem ad ea vsque tempora, quibus Europaea lumina regno Sinenfi missionarii intulerunt, historia Sinica locupletissimus testis est. Nihil enim in ea inuenias, quod illam redoleat, nihil quod acumina ratiociniorum iusta et legibus suis constricta exhibeat. Non negauit natura Sinis ingenium acutum, florens, erectum, dubiumque non est, si ad ratiocinandi modum paulo curatius attendissent, non sine luminibus his futuros fuisse: at cum hanc intellectus culturam neglexerint, mirum non est, ignorantiae logicae vestigia haud pauca apud eos inueniri, quae illam ἀμεθοδικαν καὶ ἀπειθευσίαν genuit, quam supra in libris eorum verbis Martini et Wolfii notauimus, quaeque exemplo esse potest, quae damna logicae neglectus post se trahat. Quid enim philosophiae magis esse potest exitio, quam sine certis principiis, sine argumentorum nexu, sine rationum euidencia, ex sola ingenii bonitate de veritate statuere? quid periculofius, quam ideas rerum sibi formare obscuras, incertas, confusas? quod non damnum nutriet abesse iussa ex tractatione philosophica systematis accuratio? Quae cum ex omnium confessione philosophiae Sinenfi defint, anas philosophiae ei deesse nemo inficias iuerit. Causas autem neglectae rationalis philosophiae duas deprehendere licet, quarum vna est, quod vetustissimos gentis suae legislatores imitati, cum nihil in fragmentis ab illis relictis inuenirent, quod ad huius artis culturam pertineret, de ea plane non cogitarent: altera quod ingenio πολιτικωτάτω praediti ad vitae ciuiliis elegantiam et imprimis imperandi et parendi consilia omnem sapientiam suam referrent. Quae causa quoque est, cur metaphysica et physica ferius attigerint. Qui enim ratiocinandi dicendique facultati operam dedisse Confucii discipuli dicuntur, caue logicos dicas, omne enim eorum studium ad eloquentiam politicam pertinuit.

*Metaphysica
Sinenfis.*

§. XIX. Meliorem fortunam metaphysica, vel potius theologia, quae de Deo, de spiritibus, de anima et similibus physiologiae capitibus tractat, inter Sineses ab antiquissimo tempore habuit, si eos audis, quibus Sinica philosophia aliis praeferenda videtur. In contrarium autem eunt, et gentem Sinensem tetra atheismi lue infectam ab antiquissimo tempo-

tempore nonnisi coelum et terram et reliquas mundi partes bruta quadam et irrationali vi, quam plasticam non inepte dixeris, animatas pro diis habuisse, iisque diuinum cultum obtulisse dicunt. Tertiam de theologia Sinarum veterum opinionem eleganter nuper tuitus est, incomparabilis MOSHEMIVS *f* ratus, veteres Sinas Spiritum quidem potentissimum, qui coelo praesit, quique alios spiritus partibus mundi praefecerit, qui quoque terram creaturasque formauerit, terram foecundando, asseruisse, aut talia de eo docuisse atque credidisse, quae magnopere obstant, ut veri Dei cultus illis tribui possit. Difficile est, in tanto sententiarum diuortio inter viros immortalis nominis gloria conspicuos sententiam eligere, verisimilitudine alias superantem, praesertim cum tanta praeorum monumentorum Sinicorum incertitudo et obscuritas sit, ut ipsi Sinae certi vix sint, quid illa velint, ubi de cultu diuino statuendum est. Ut vero lector in tam graui argumento ipse iudicare possit, tres has, quas tetigimus, opiniones de theologia siue metaphysica veterum Sinarum paucis exponemus, et more nostro, quid nobis videatur, modesta *ἐπιμύσεις* addeamus. Et

I. Et quidem monendum est, distinguere illos, qui bene theologiae Sinensi cupiunt, eamque ab atheismi lae liberant, inter philosophiam Sinensium veterem, mediam, et recentiore, et contendere, hanc illam utramque corrupisse, et atheismi lae inquinasse, ut supra dictum. Postulant itaque, ut soli libri classici vetustissimorum Sinarum in partes vocentur, ex quibus constare putant, Sinas rectos, quantum a gente reuelationis lumine non collustrata expectari possit, de Deo sensus fouisse, qui rationes contineant ad vitam pie et honeste agendam incitantes, quaeque ad id aptae sint, ut probis solatium praebere, improbis autem timorem iniicere possint. Nempe statuisse Sinas priscos, primo principio suo inesse sapientiam, benignitatem, iustitiam et omnipotentiam, adeoque diuinam dari prouidentiam. Hoc post Iesuitas plerosque, (si Longobardum aliosque supra nominatos excipias,) et inter illos maxime COUPLETUM *g*, magno ingenio demonstratum iuit LEIBNIZIVS *h*, et post eum KORTHOLTUS *i*. Non enarrabimus ratiocinationes et coniecturas Coupleti, quibus orthodoxiam veterum Sinarum assertum iuit, sed ad loca tantum ea prouocamus, in quibus caste, pureque de Deo locuti fuisse censentur. Multa collegit Kortholtus, apud ipsum legenda, prolixiora enim sunt, quam ut hoc loco exscribi omnia queant: sufficiet vnus et alter locus, ut de tota re lectori constet. Ex libro *Lun-yu*, qui est tertius interpretationum classicarum *tetrateuchi*, e libro classico *Xu-kim* referuntur verba quibus imperator Tam imperium suum auspiciatus est: *O vos omnium terrarum incolae vniuersi clare audite, et intelligite meum vnus hominis monitum: ex quo tandem fonte pietatis profuxisse mortalium*

Orthodoxia Sinensium in doctrina de Deo asserta.

Tttt 2

talium

f) Eth. Christ. P. II, p. 354. sqq.
g) Declar. prooem. l. c.
h) Ep. ad Remond. l. c.

i) Diss. de Philos. Sinens. Vol. II. Epp. Leibniz. praefixa.

talium naturam, quinque virtutibus pietate, iustitia, prudentia, fide, bonestate, instructam? a principio nimirum solus ille augustus et supremus coeli imperator dum procreare coepit genus humanum, de coelo contulit naturam istam, quae medii rectissima norma est. Non ita post multa quoque dicit, princeps Vu-vam, solemnia sacrificia imperatori coelorum, reliquisque spiritibus terrarum perfoluisse. Simili ratione in libro *Ta-bio* dicitur: *Imperium coelitus conferrari, et in libro Xu-kim, coelum non agi affectu, qui tamen norit illud debite venerari, et colere, charum et gratiosum illi esse semper spiritusque non semper exaudire, nisi eum, qui pollet vera virtute.* His adduntur loca disciplinae Confucianae, quae veterem pietatem resuscitasse dicitur, quibus, vir perfectus iubetur aequo animo exspectare vnicam coeli circa se ordinationem, coelum sese accommodare, dicitur naturae et ingenio singulorum, bonos erigere atque ornare, improbos vero abiicere et perire finire. Quibus adduntur verba Confucii: *Sacrificiorum coeli et terrae ritus et officia fuisse id, quo colebant duntaxat coeli ac terrae supremum imperatorem, qui duabus literis Xam-ti apte admodum ac literaliter significetur.* Ut vero pateat, non coeli vim quandam naturalem physicamque atque brutam intelligi, ad locum Memcii* prouocant, quo philosophus Confucianus, qui Confucii disciplinam ab eius discipulo Tsem-tsu accepit, ita praecipit: *Vulgares homines naturam humanam in suo sensitiuo appetitu, quem vnum sibi sequendum proponunt, et coelestem prouidentiam in quadam gyrantis aeris periodo et reuolutione, qua desides effecti ad omne bonum opus torpent, sitam esse volunt, non sic autem sapientes.* Prouocant etiam aduocati Sinenfium ad sacrificia antiquorum Sinarum, quae maxima religione faciunt, quaeque descripsit *COVPLETVS*: qui maximum inde praesidium huic opinioni conciliat, quia tanta cura, religione, honore ea non obtulissent, nisi coelorum imperatori sacrificassent. Summum itaque numen Xang-ti vocatum esse, id est coeli imperatorem, eique diuina attributa Sinas tribuisse, ex his locis inferunt.

*Sinas ortho-
doxe praece-
pisse visi de
spiritibus.*

II. Admisisse vero, porro instant, Sinas spiritus quoque particulares, a Deo distinctos, verasque de iis notiones habuisse. Hoc illis locis probant, quibus non solum veteres Sinas coelorum imperatori, sed reliquis etiam spiritibus terrarum praesidibus sacrificasse dicuntur. Quos credidisse substantias esse intellectu praeditas, a quibus praesidium aut adiumentum expectari possit, ex loco Confucii in libro *Chum-yum* euincitur, ubi Confucius dicitur, *ut ostendat ad supra dictam medii virtutem adeo amplam et sublimem constanti conatu enitendum esse, exemplum desumpsisse a spiritibus, quorum uti vis intellectiua sit excellentior, ita et in operando sit efficacia magna; dicere enim: spiritibus inesse operatiuam virtutem et efficaciam etc. docere Confucium inesse spiritibus supra memoratis vim quandam prorsus eximiam et ordinis superioris: quia cum res omnes*

omnes corporeae cadant sub sensum, soli spiritus hunc refugiant. Et percipere nos quidem eos visu, quatenus in effectis se produunt, sed ipsos tamen non videre; incorporare autem sese rebus omnibus, vel exercere operationes suas circa res omnes sic, ut res non possit eos a se dimittere, seu nequeant consistere sine eorum directione. De animae immortalitate autem ita statuisse contendunt, huius partis vindices, ut eam dixerint, perennem et morte carentem, ac capacem, quae post hanc vitam praemiis ob bona opera afficiatur, poenis autem propter flagitia. Id ipsum Longobardum et P. a S. Maria non negare, de praescorum Sinarum sententia animas hominis supereffe a morte licet inficientur, personalitatem eas servare, sed confundi cum coelesti massa. Quod perperam dici ex verbis *Chao-cum* ad *Chim-vam* imperatorem colligitur, dicentis: *Isti aucti sapientes ac probi reges sunt in coelo, neque omnino interierunt. Isti igitur quomodo non possunt enixe implorare, opem a coelo, ut iuuet ac protegat suae familiae filios ac nepotes.* Confucium autem respondere de essentia et natura spirituum et de statu alterius vitae noluisse, ut inutiles disputationes praecideret. Et hac quidem ratione vetustissimam theologiam Sinicam se habuisse contendunt, qui ab atheismi culpa eam liberant.

§. XIX. III. Toto, quod aiunt coelo abeunt, qui aduocatos Sinensium comitius quam par erat, causam eorum ornauisse, et longe deterius sensisse praescos Sinas magnis animis contendunt. Non hi negant loca allata, sed cum omnis demonstrationis neruus in eo situs sit, ut intelligatur, quid per *Xang-ti* intelligatur, de eo disputant, num is coeli supremus imperator sit, an coelum animatum, istisque, quibus in allatis locis praedicatur, attributis efficax et influentiam suam largiens; ex cuius influentia deinde et partes mundi regantur peculiaribus spiritibus arctissime cum illis initis; et eas informantibus, et anima post mortem eo reducatur, hincque providentia, hinc creatio, hinc felicitas e coelo orta deriuanda sit? An non ea ideo in partes vocata sit, ut imperii rationes, ad quas omnem philosophiam Sinenses respicere iusserint, consistere. Hoc cum affirmandum esse asserant, aut intelligendam esse volunt per *Xang-ti* vim quandam diuinam coelo insidentem, aut supponi animam quandam diuinam, per omnes mundi partes diffusam, cuius nobilissima pars arctissime coelo iuncta sit, illudque inhabitet, minores partes spiritus sint mundi partibus praefecti. Hos solos coluisse, his sacrificasse Sinas contendunt, ad hos omnem religionem eos retulisse putant, accusant autem Iesuitas, quod nimia cupiditate veros de Deo sensus Sinensibus persuadendi orthodoxos sensus illis supposuerint, adeoque vocem *Xang-ti* perperam de imperatore coeli explicuerint, amplexus iam est istam de anima mundi per omnes eius partes diffusam sententiam *Riccivs*¹⁾, qui

*Heterodoxia
Sinarum nota.*

T t t t 3

vbi

1) De Exp. Sin, L. I. c. 10.

ubi dixerat Sinas iam inde ab initio supremum et vnum Numen adorasse, quod appellabant, coelum et terram, subiunxit: *Ex quo apparet, veteres Sinas opinatos fuisse coelum et terram animata, eorumque animam pro supremo Numine coluisse.* Et hoc postea Longobardo, qui post Riccium praeses missionis fuit, suboluit, hoc Antonio de S. Maria, recentiores cum veteribus comparanti visum. Plerique etiam ad eiusmodi spiritus materiae praefides naturali et arctissimo vinculo illi colligatos omnia illa effata referunt, et Iesuitas prouocant, vt vel vnum Sinam ostendant, qui vocem Xang-ti aliter intellexerit. Deum itaque Sinensem non meliorem esse, quam Iouem Olympi regem gentilium, hincque recte concludi, Sinas priuscos veri Numinis ignorantia laborauisse. His coelestibus et terrestribus spiritibus solis Fohium sacrificasse, dicendum, nisi aperte his vocibus Siniticis inferatur, etc. Quae omnia ita in neruum concludit MINORELLI ^m, vt certissimum et euictum esse, pronuntiet: *non inueniri coelum et terram coeli regem a Sinis nuncupari: et terram quidem sic Sinas a coelo, vt Romani Cybelem a Ioue distinguere. Recte autem ex parte dici veteres, vt et nouos Sinas animam mundi coluisse, si tamen anima vocari possit vis materiae insita, quae sparsa per singulas mundi partes, in iis tanquam totidem animae seu genii, et in coelo, ceteris mundi partibus excellentiore, tanquam primum praecipuumque numen et alter Iupiter colitur.* Ita vero Sinis veteribus non minus Atheismum exprobrari posse, quam veteribus Romanis, Iouem O. M. colentibus contendit ⁿ, quem praeter adductos ex protestantibus sequuntur BVDDEVS ^o, GRAPVVS ^p, BAYLE ^q, contrarium, sed diuersa ratione, tenentibus CROSAEO ^r, REIMMANNO ^s, BVLFINGERO ^t, HEVMANNO ^u, LEIBNIZIO ^x, KORTHOLTO ^y, aliis.

*Moshemiana
sententia de
theologia Si-
nensium.*

§. XX. IV. In hoc sententiarum e diametro sibi contrariarum diuortio mediam quandam sententiam amplexus est illustris doctrinae theologus Io. LAVR. MOSHEMIVS. Is ubi obseruasset, religionem priscam Sinensium talem non esse, quae magnifice iactari possit, obseruat, nimios non minus illos esse, qui Sinas veteres orthodoxe de Deo sensisse statuant, quam qui atheismi infamia eos commaculent. Ea enim quae in vetustissimis gentis huius libris classicis dicantur, neque clara et perspicua, neque ordine suo constantia esse, haud obscuro argumento, suspectam esse orthodoxiam Sinensium, cum recti de Deo sensus ex notionibus obscuris, confusis et incertis hauriri vix possint. Comparatis tamen inter se locis istis, verifimiliter videri eos ita praecepisse: Esse in coelo

m) p. 126.

n) p. 134.

o) De Spinozismo ante Spinozam §. 22.

p) Diff. de Theol. Sinens.

q) Dict. T. IV. art. Spinoza not. X.

r) Entret. p. 256. aliter tamen pronuntiat. T. II. Epp. Leibniz. in fin.

s) Hist. Ath. S. I. c. 12. p. 95. et Consp. Hist. phil. Sin. p. 8.

t) Spec. phil. mor. Sin. I. §. 45. p. 47.

u) Act. phil. I. c. p. 722.

x) I. c. p. 414.

y) loc. cit.

coelo visibili naturam viam et potentissimam, illud, vt anima corpus, inhabitantem. Hunc spiritum certo tempore chaos terrae informe influxu suo et irradiatione exsiccauisset, et ordinasse, indeque creaturas viuentes exortas esse, qui terram incolerent. Et coelum quidem sibi creaturas genuisset, et terram, coelique filios a filiis terrae differre, illos tredecim, hos vndecim fuisse; ex illorum progenie enatos imperatores, quin et spiritus terrae partium praefides huc referendos esse ^z. Coelum fauere hominibus et benefacere, quod rationem ab ipso acceperint, terraque ab eo grauida illos produxerit. Ideo pergere calefacere et humectare terram, ideo montibus, syluis, vallibus, fluminibus, spiritus praefecisse. Nec cupere venerationem cultumque alium, quam qui imperatori, filio suo, exhibendus sit, nec illud coli ab alio, nisi ab imperatore sacrificiis pro populo oblatis posse. Irasci illud spiritusque ab eo mundo praefectos, legibus violatis, maxime si id ab imperatore fiat; ideo plagas immittere, at monere tamen prius per signa coelorum, quae vbi inuisitata compareant, nuncii futurae poenae sint. Hanc igitur faciem coeli insigni attentione semper obseruandam esse, vt iratum numen coeli placari possit. Hanc religionem veterum Sinarum, imperio firmando fulciendoque potissimum attemperatam fuisse, verisimillimum esse putat vir celeberrimus, ast, sequi quoque ex ea diuinae religionis characteres, minime prodere. Attributorum, numini illi coelesti adscriptorum, rationem veteres libros non definire, dicere tantum, esse scientia, sapientia, iustitia, potentia praeditum, maximaque veneratione dignum. Harum vocum nec claras notiones eos habuisse, et arcus satis limitibus, forte sui tantum imperii, quod terram coelorum vocent, comprehendisse videri. Hunc itaque Spiritum coeli si Deum dicere placeat, exiguum numen esse attributis praecipuis diuinitatis carens, quod rite cognoscere patres Sineses nunquam allaborauerint. Neque sequi ex idolorum cultu serius ad Sinas translato, rectos eos purosque de Deo sensus habuisse. Loca vero de spiritibus immaterialibus, de statu animae post mortem, et quae his similia, ad fundamenta religionis Sinesis non videri pertinuisse, et subobscura tantum esse immortalitatis vitaeque animae post mortem in libris classicis vestigia. Ea autem nec rite exculta, nec ad doctrinam moralem applicata, tenuissima tantum vestigia dogmatis, quod apud barbaras gentes quasuis obtinuit, obtinetque hodie, esse. Reliqua dogmata religionis Sinesium, partim ad imperii fulciendi auxilia excogitata fuisse, habereque totam religionem credulitatis et simplicitatis characteres, et prodere gentem non valde sapere doctam. Videri autem aliis gentium religionibus ideo meliorem, quia idolorum cultus diu abfuerit. Ast eorum locum occupare spiritus mundi. Et haec quidem acutissimus Moshemius, qui eleganter prorsus et ingeniose in sequentibus ostendit, qua ratione ad imperii felicitatem et tranquillitatem et principum auctoritatem tuendam adhibeantur.

§. XXI.

^z) Conf. BAYER, Mus. Sin. T. II, p. 259, ex Libro Siao VI Iua.

*Es impietas.

§. XXI. V. Tantum, nisi fallimur, de theologia Sinarum priorum dictum est, ut Lector candidus et a partis studio alienus, ipse arbitrium interponere possit. Nec nos has lites, tam diu inter summos viros agitas componere posse praesumimus. Quoniam tamen sententiam quoque nostram dicere, instituti leges postulant, ea, qua par est, modestia, quid nobis videatur, aperiemus; habebit id commodi ex eo lector, ut nostris cum reliquis comparatis meliora substituere ipse possit. Et 1. quidem ingenue fatemur, totam controuersiam de atheismo vel orthodoxia veterum Sinarum inutilem nobis videri, duabus de causis. Namque primo in controuersis quae Iesuitis cum reliquis Missionariis intercedunt, non de veteri sed hodierna religione Sinenfium quaestio est. Ast eam vel idololatricam sectae Li Lao Kiun, et Foënae, vel atheam, sectae litteratorum esse, nec ipsi Iesuitae dissentunt. Quid igitur refert scire, quid ante quadraginta secula statuerint Sinarum maiores? Deinde ea obscuritas, incertitudo, et confusio in libris Sinarum classicis obseruatur, ut laetere nobis lauare videantur, qui certam notitiam de religione Sinenfium veteri inde haurire cupiunt. Melius itaque tota quaestio diutius, quam par erat iam agitata nec tantis animorum motibus digna, abiicitur, et simplici rationis et reuelationis annuntiatione Sinis Deus praedicatur, aut ignotus haecenus, aut detentus in iniustitia. 2. Frustra vero ob exculpendam orthodoxiam Sinenfium prouocare viri docti ad loca allata nobis videntur. Nam cum de vero sensu eorum locorum disputetur, et tum Sinenfes recentiores, tum Missionarii reliqui alia longe significatione adhiberi voces Xang-ti Y-hiane Xin Ky, similesque contendunt, quam Iesuitae, horumque nonnulli illorum partes sequantur, qui, quaeso, ad incerta dubiaque loca in controuersiam vocata prouocari potest? 3. Nec magnopere iuuare eos putamus, quod clamant, recentiores commentatores, castos veterum sensus vitiafle. Hoc enim demum probandum erat, cumque loca ipsa obscura sint, recte interrogantur, vnde ipsi de meliori et rectiori verborum potestate certi sint? et annon orthodoxam theologiam Sinenfium prius fingentes eam pro interpretationis nota adhibeant? Nempe idem hoc loco euenit, quod euenisse illis *Tomo secundo* ^a diximus, qui Cabbalam veterem puram fuisse, eamque corrupisse recentiores scriptores contendunt: quod enim ibi dictum est, hic quoque in argumento prorsus simili locum habet. 4. Nec magnopere ad attributa, et praedicata prouocari potest, quae in illis locis Xang-ti tribuuntur. Concedamus, versiones nihil fauori, nihil praeiudicio et opinioni dedisse, et verba Sinica accurate referre; an ideo sequitur, sensum eorum esse castum? Annon eadem prorsus de Ioue suo dixit secta Stoica, et pessime tamen de Deo sensit? Annon impietas Romana similem fere in modum de summo rege coeli sensit, quem tamen a natura intrinseca rerum materialium non distinxit? Tacemus alia exempla, quibus euinci potest, ex
verbis

a) p. 1059. seqq.

verbis apparenter bonis non sequi sententiam illis fuisse bonam. 5. Omnibus vero inter se attente consideratis, si coniectura de veterum Sinarum theologia facienda, fatemur, hanc nobis prae reliquis placere sententiam; Sinas sibi numinis vim diuinam per totum mundum sparsam eamque velut animam inhabitantem concepisse, cuius maxima et excellentissima pars in coelis resideat, esse itaque spiritum coeli potentissimam coeli animam, quae cum connectatur cum reliquis mundi partibus siue spiritibus mundo praefectis, non possit non gubernare et praevidere cunctis, idque vel ob eam causam, quod ex coeli influenza et irradiatio oriatur: et huius quidem vel emanationem, vel particulam animam humanam, ratione vestitam, esse, ideoque, ubi corpus suum deseruisset, ad fontem suum viventem redituram. Huic vero coeli spiritui velut maximo, at qui a coelo, quod velut anima informat, separari nequeat, summum cultum exhibendum, spiritus autem reliquos partium mundi animae inhabitantes non negligendos. Coelum autem cum summum Numen, visque diuina inhabitans animet, signa coelorum prae aliis diuinae voluntatis indicia esse. Non esse hanc religionis Sinenfis explicationem *Φιλοσοφικωτέραν*, quam ut tam canae antiquitatis genti tribui queat, exemplum maiorum nostrorum, Celtarum constare potest, quos simili ratione praecipisse suo loco ostendimus. Quod si animam mundi eos coluisse non videri quis credat, concedet tamen Spiritum magnum coelum informantem, et alios Spiritus globi terraquei partes animantes Sinas coluisse. Id quod haud obscure euincit locus Confucii in *Chum-yum*^b, ubi dicitur, *spiritus hos ita esse incorporatos et sociatos rebus materialibus, ut res non possint eos a se dimittere.* His suppositis ne vnus quidem locus est, qui non sponte intelligi possit, et sine coactione sensum clarum fundat. 6. Ex his vero quaestio de atheismo Sinenfium ipsiusque Confucii, dirimi facile potest. Si enim vocem atheismi premamus, impietas ista Sinis nostro iudicio tribui nequit, qui coelum quidem coluerunt, at spiritu diuino animatum. Ast si more haud inusitato atheismus etiam pantheismus, vel deismus quendam, innuat, non videmus, qui ab ea suspicione possint Sinae toti liberari, qui mundum cum Deo arctissime copulando, omnibus partibus inesse spiritus diuinos crediderunt. Quamuis ab hac appellatione abstinere malimus. Ita vero 7. ratio facile intelligi potest, quomodo idololatria pedem figere inter Sinas potuerit, quamuis non magis initio idololatrae fuerint, quam Celtae nostrates. Nempe facile persuaderi poterant, ut horum spirituum diuinorum, qui sine corpore esse nequeunt, imagines effingi posse crederent. Nec causa longe quaerenda est, cur in apertum atheismus tandem religio, in secta literatorum abierit; proximus enim ad eum gradus est. Quae cum ita se habeant, neminem fore credimus, qui orthodoxiam veterum Sinarum magnopere

b) Scient. Sin. L. II. p. 51.

gnopere iactet, quam nullum post dispersionem gentium, populum conseruauisse, praeter Hebraeos, alio loco euicimus.

Theologia Sinenfium mediæ æui.

§. XXII. Mediam Sinenfium philosophiam a seculo Christiano XII ad XV vsque extendi supra iam inuimus. Huius æui mediæ metaphysica in commentariis doctorum Cheu-cu, Chim-ci, et Chu-cu, itemque in pandectis de philosophia naturali et morali Singli, id est, philosophi, Ta-civen, continetur. Longe comtior, si habitum philosophicum confideres, apparet huius ætatis metaphysica, et systematico ordini propinquior, quam priscorum Sinarum philosophumena; unde non displicet nobis eorum coniectura, quæ cum commerciis Aegyptiorum et Arabum (qualia Sinenfibus æuo veteri et medio obtigisse historiae testantur, et vel Paulus Venetus, vel itineraria a Renaudotio edita exempla suppeditant) philosophiam Graecanicam eiusque hypotheses non nullas in hanc Orientis partem peruenisse suspicatur. Id quod curatius expendi ab iis cupimus, qui occasionem eius rei fauentem habent. Ex hac vero mediæ æui metaphysica systema Sinenfe physiologicum acuta delineatione congeffit Longobardus Iesuita, eo quod hos interpretes veterum Sinarum mentem omnium optime intellexisse crederet, ideoque ad eorum iudicium prouocandum esse putaret, Mandarinis hanc eius sententiam calculo suo probantibus. Fecit id in breui at eleganti libello, in quo *Momenta nonnulla de religione Sinenfium* examinauit, qui cum esset rarissimus, praestantissimi KORTHOLTI cura^c recusus est. Haud contemnendam esse Longobardi in hoc argumento auctoritatem, ex eius munere, quo apud Sinas functus est, reliquisque eius circumstantiis intelligi potest. Erat autem, tradente IUVENCIO^d, praefes Sinicae missionis, et P. Matthaei Riccii successor, ab eodem moriente designatus. Id muneris per annos complures egregie gessit. Iamque per annos quatuordecim literis Sinicis cognoscendis operam dederat. Vixit deinde annos quadraginta, obiitque nonagenario maior. Is quos labores, quantam curam susceperit, quos industriae suae socios testesque adhibuerit, vt veram Sinenfium mentem detegeret, prolixè in limine tractationis suae exponit. Hoc Iesuita auctore (quocum comparandus ANTONIVS DE S. MARIA) ita secundum laudatos auctores Sinenfes statuit secta literatorum, quæ philosophorum ordinem hodie in regno Sinico κατ' ἐξοχήν tuetur^e:

I. Philosophiæ munus consistit in inquisitione primi principii mundi, et qua ratione ab eo causæ vniuersales et particulares exortæ fuerint, quæ sint earum actiones, effectus, quid sit homo in relatione ad corpus et animam, de modo eius tum notiones concipiendi tum agendi, de habitu virtutum et vitiorum, de forte fatoque hominis cuiuslibet eiusque horoscopo: quæ omnia methodo symbolica, numeris, figuris, aliisque aenigmatibus possunt debentque proponi.

II. Scien-

^c) loc. cit.

^d) Apud MINORELLI p. 117.

^e) p. 193. seqq.

II. Scientia (nostri metaphysicam nuncupant) est vel scientia antecedens, i. e. a priori, Sien tien hio agitur de ente et substantia principii primi, de loco, modo, operatione primarum causarum, quatenus in potentia considerantur: vel est scientia subsequens, i. e. a posteriori, quae principiorum immaterialium influxum in res particulares applicationem virtutum operatiuarum, in augendo, diminuendo, alterando, considerat, et ad opera resque vitae ciuilibus, maxime vero imperii regendi applicat, et commoda atque debita tempora designat. Nempe influxui coeli in disponendis non modo vitae priuatae sed et regiminis publici actionibus mira Sinenses tribuunt, causasque generales non nisi in certa dispositione zodiaci effectum suum sortiri contendunt, adeo ut sectarum origines certis zodiaci signis et influxibus imputent. Quae ex hypothesi veteri de animae mundanae parte nobilissima coelos inhabitante orta, astrologiae curam adeo diligentem genuisse, apposite notauit MOSHEMIVS*.

III. Virtus dominans causarum generalium vocatur Ti-chu-chu zai-kuin wan-huang, quae regis dominantis qualitates denotant f.

IV. Ex nihilo nihil fit, nec causa vel principium datur, quod ex nihilo produxerit omnia.

V. Quoniam autem res omnes non ab aeterno fuerunt, sed existere coeperunt, sequitur inde, ab omni aeternitate fuisse principium aliquod, quod causa rerum omnium esset, easque ab aeterno praecederet. Et hoc quidem principium vocatur, Li, id est, ratio seu fundamentum totius naturae.

VI. Haec causa est ens infinitum, incorruptibile, sine principio et fine, quia sine his attributis causa prima esse non posset.

VII. Magna haec et vniuersalis causa non habet vitam, nec intelligentiam, nec auctoritatem, est vero pura, tranquilla, subtilis, perspicua, sine corpore, sine figura, et non nisi intellectu comprehendi potest, ut res spirituales solent; et quamuis spiritualis non sit, habet tamen neque actiuas elementorum qualitates, neque passiuas.

VIII. Ex hoc principio Li, quod materiam primam siue chaoticam dicas, ortus est naturaliter aer, quinque emanationibus et mutationibus sese subsequenter, donec tandem materialis et palpabilis fieret.

IX. Li itaque ex se ipso factus globus infinitus, nomen iam habet Tai-hien, summa perfectio.

X. Aer hic primigenius, qui ex materia chaotica exortus est per quinque emanationes quoad substantiam incorruptibilis est, et eiusdem cum Li, essentiae; licet magis materialis et alterabilis sit, ex condensatione et rarefactione, motu, quiete, calore et frigore.

XI. Li itaque materia prima, Tai-kie materia secunda est, quae ex illa ortum habet.

Vvv vv 2

XII.

*) loc. cit.

f) p. 197. seq.

XII. Calor et frigus sunt causae generationis et destructionis rerum omnium; ille a motu originem habet, hoc a quiete.

XIII. Aër in secunda materia siue *chao* conclusus, dum se agitauit, calorem produxit, pars quaedam frigida mansit; hincque aër vel calidus vel frigidus est. Calidus aër purus, clarus, perspicuus leuis est, frigidus impurus, fuscus, opacus, grauis.

XIV. Quatuor itaque causae physicae sunt: motus et quies, calor et frigus, quae vocantur *Tung-cing-in-iang*.

XV. Calor et frigus inter se arctissime vnita, velut mas et foemina genuerunt aquam, quae pertinet ad *Lin*. In secundo congressu produxerunt ignem, qui pertinet ad *Liang*.

XVI. Hinc quinque elementa producta sunt, quae constituunt *Tai-kie* vel *In iang*, id est, aërem qualitatibus indutum.

XVII. Sunt autem elementa quinque, aqua elementum boreale, ignis australe, lignum orientale, metallum occidentale, terra in medio.

XVIII. *Ling-iang* et quinque elementa produxerunt coelum, terram, solem, lunam et planetas. Aër enim purus sursum sublatus, formauit coelum, aër crassus, impurus, opacus et grauis desidens terram formauit.

XIX. Coelum et terra virtutibus suis inter se communicatis produxerunt marem et foeminam. *Iang* coelo et mari, *In* terrae, foeminaeque conuenit. Ideo dicitur imperator Chinae rex coeli, et sacrificia fiunt coelo et terrae velut communibus parentibus.

XX. In coelo, terra et homine res reliquae omnes comprehenduntur, velut in fonte suo.

XXI. Et hoc quidem modo mundus creatus est. Cuius machina componitur ex tribus partibus primariis, quae sunt principia reliquarum omnium.

XXII. Prima pars est coelum, quod complectitur solem, lunam, stellas, planetas, regionem aëris, in qua habitant quinque elementa, ex quibus res inferiores producuntur.

XXIII. Diuiditur autem in octo *Kuas*, siue partes aëris in quibus elementa dispositionem differentem accipiunt, quae cum causis efficientibus vniuersalibus conspirant.

XXIV. Secunda causa principalis est terra, quae comprehendit montes, fluuios, lacus, maria. Etiam hae partes habent suas causas vniuersales efficientes virtute et operatione gaudentes.

XXV. Terrae partes comprehendunt *Kang* et *Ieu*, forte et imbecille, durum et molle, asperum aut dulce.

XXVI. Tertia causa est homo, qui habet proprias et particulares generationes et ortus.

XXVII. Haec mundi productio mero casu facta est, sine fato, consilio et praedestinatione, ex fortuito concursu causarum primariorum efficientium.

XXVIII.

XXVIII. Coelum est rotundum, motusque eius ideo circularis est, itemque operationum influxus.

XXIX. Terra quadrata est, quae causa est, cur in medio, tanquam in loco quietis sita sit, et quatuor reliqua elementa ad latus posita habeat.

XXX. Praeter coelum est quoque materia prima infinita, quae Li dicitur, ex qua Tai-kie emanauit. Illa semper quiescit, pellucida et maxime subtilis, sine cognitione et actiuitate, et mera potentia est.

XXXI. Aër, qui coelum a terra separat, in octo partes diuiditur, quatuor meridionales, ubi regnat Iang, siue calor, et quatuor septentrionales, ubi obtinet regnum In, id est, frigoris. Cuilibet parti respondet portio aëris, quae Kua dicitur. Et haec quidem interpretatio aenigmatis Fohiani est. Fohi enim hanc ortus mundani historiam primus delineauit, Confucius in expositione *Lie-kien* explicuit. Dabimus schema Fohianum infra. Et haec quidem de origine rerum philosophiae sectae litteratorum est; quam tamen secta quoque Taoçu, recipit. Ea enim ponit, Tao, chaos, produxisse vnum, Tai-kie, seu secundam materiam, vnum produxisse duo, Leang et In; duo produxisse tria, tien, ty, gin, fan, zay, coelum, terram et hominem. Tria haec produxisse omnia.

XXXII. Scientia subsequens siue a posteriori, (cuius auctor et inuentor fuit Vuen-Vuam, eiusque filius Cheu-Kung) influxum coelestem in tempora, annos, menses, dies et signa zodiaci considerat, vnde euentorum futurorum cognitio, secundum quam vitae actiones dirigi debent, exoritur.

XXXIII. Calor causa est conseruationis et actionis rerum omnium, nasciturque ex motu ab appropinquante sole et claritate luminis prognato. Frigus, destructionis causa ex remotione et distantia motus luminis siue ex tenebris oritur.

XXXIV. Calor ver et aestatem regit, frigus autumnum et hyemem.

XXXV. In octo partes vel puncta diuisus est zodiacus, quorum quatuor ad calorem respiciunt, quatuor ad frigus.

XXXVI. Influxus causarum efficientium vniuersalium in puncto dominante incipit, in Kua, quae chin vocatur et orientalis est, initio veris, qui fit quinto vel sexto die Februarii.

XXXVII. Omnes res vna eademque sunt substantia.

XXXVIII. Cum duplex materia sit, chaos infinitum, siue Li, et aër prima emanatio chaus Tai-kie haec substantiam materiae primae in se comprehendit, quae ideo omnibus rebus ex ea ortis inseparabiliter vnita est.

XXXIX. Postquam coelum et terra formata sunt, aër, qui est inter vtrumque materia proxima rerum omnium corruptibilium est.

XL. Ex vna itaque eademque essentia vel substantia potius, et natura rerum per condensationem, quae figurae corporeae causa est, et per modificationem diuersam, oriundam ex diuersis qualitatibus coeli, solis, lunae,

stellarum,

stellarum, planetarum, elementorum terrae, et temporis momentorum concursu res omnes producuntur.

XLI. Sunt itaque hae qualitates forma et principium operationum interiorum et exteriorum corporum compositorum.

XLII. Generatio est participatio aëris chaoticum modificati figuris et qualitatibus magis vel minus puris, quae concurrentibus sole et causis particularibus atque dispositione ordinis uniantur.

XLIII. Corruptio est destructio figurae externae, et separatio qualitatum, humorum, et spirituum vitalium, qui in aëre uniantur. Surgunt autem solutae partes leuiiores calidae et puriores, descendunt partes grauiiores frigidae et impurae. Illud Xin et Hoen appellatur, id est spiritus puri et animae separatae, hoc Kuei, id est, spiritus impuri, et Pe, id est cadauera.

XLIV. Differunt res vel forma externa, vel qualitatibus diuersis internis.

XLV. Sunt autem qualitates differentes quatuor: Ching, rectum, constans, purum, Pieu, curuum, inconstans, impurum, Tung, penetrans et subtile, Se crassum, impenetrabile, obscurum. Illae duae bonae sunt, et ab homine recipiuntur, hae malae, et ad bruta pertinent atque inanimata.

XLVI. Bonae qualitates distribuuntur in perfectum et imperfectum, purum et impurum. Illas qui accipit, nascitur heros vel eruditus, quem regit ratio, et ultra vulgus conditionem eleuat; has qui fortitur, ferus, obscurusque euadit, vitamque malam ducit; figura tantum homini, cetera bestiae similis. Medium qui occupant, Hien lin vocantur viri prudentes et boni.

XLVII. Tai-kie, siue substantia vniuersalis in duas partes diuiditur, Iieu et Vu. Illa substantia corporea est figurae materialis, extensa, solida resistens. Haec substantia minus materialis est, aëri similis figura experti, quae dicitur, Vu, Kung Hiu, Vu king, nihilum, vacuum.

XLVIII. Haec substantia separata ab omni qualitate et accidente vocatur Tai Vu, Tai kung, estque simplicissima, purissima, subtilissima.

XLIX. Neque tamen potest per se subsistere, sed tantum in aëre primigenio, quoduis quoque ens compositum ingreditur, et reuera aërea est, vnde Ki, dicitur. Adeoque cum natura immateriali et mere spirituali confundi non debet.

L. Ex Li, quod est chaos siue seminarium primum omnium emanant quinque virtutes, pietas, iustitia, religio, prudentia, et fides cum habitibus suis: ex Li qualitatibus induto et vnito cum aëre primitiuo emanant quinque elementa, physica itaque et moralia omnia ex vno fonte, Li, oriuntur.

LI. Est itaque Li, essentia rerum omnium, siue, verbis Confucianis, ratio et substantia vniuersalissima.

LII. Res

LII. Res omnes producit Li per Ki, siue aërem suum primogenitum, velut instrumentum suum, et eo mediante gubernat quoque omnia.

LIII. Post certos annorum numeros et periodos, quibus mundus durabit, finem habebit, redibuntque cuncta ad fontem et principium suum, sic vt tunc nihil futurum sit quam Li et Ki, et tunc Li incipiet nouum ex se mundum condere, idque periodis infinitis.

LIV. Dari spiritus, patet ex ordine coeli et terrae constanti, et iusta atque perpetua operationum continuatione.

LV. Inde concludendum, habere res omnes auctorem et principium inuisibile, a quo reguntur. Id appellatur Chu, dominus, Xin - Kuei, spiritus exiens et rediens, Ti-Kium, rex vel imperator.

LVI. Alterum argumentum, ex quo dari spiritus concluditur, sunt beneficia ab iis hominibus exhibita, quae hos permouerunt, vt eos sacrificiis honorarent.

LVII. Veteres quatuor genera sacrificiorum obtulere, 1. Lui, coelo et eius spiritui Xangti. 2. In spiritibus sex causarum vniuersalium, scilicet quatuor anni temporibus, calori, frigori, soli, lunae, stellis, pluuiiae et siccitati. 3. Vuang, spiritibus montanis et fluuiorum, 4. Pien spiritibus minoribus et hominibus de republica praeclare meritis.

LVIII. Ex his fundamentis sequitur: 1. Spiritus Sinensium esse vnam substantiam cum rebus quibus vniuntur. 2. Eos omnes vnum habere principium, nempe chaos primitiuum. Id quoque de Tien-chu, Deo nostro, vel Xangti, spiritu coeli dicendum. 3. Spiritus cessaturos, cessante mundo, et reuocatum iri in communem rerum omnium fontem. 4. Omnes spiritus ratione substantiae suae eadem gaudere perfectione: et differre tantum in eo, quod locis vel partibus mundi aut maioribus aut minoribus praesint. 5. Omnes spiritus esse sine vita, sine scientia, sine intelligentia, sine libertate. 6. Eos autem sacrificia recipere, pro conditione operationum suarum, quae in locis istis deprehenduntur, quibus praesunt. 7. Esse eos autem partes substantiae vniuersalis, quae a rebus quibus insunt, separari nequeant, sine destructione illarum.

LIX. Sunt spiritus vel generationis et corruptionis, qui physici dici possunt, quia causae rerum physicarum sunt; vel sacrificii, a quibus bene vel male hominibus fit, qui politici appellari possunt.

LX. Vita hominis consistit in recta vnione partium eius, quae vocatur entitas coeli et terrae. Entitas coeli est aër purissimus, leuissimus, igneae naturae, ex quo anima formatur, vel spiritus animales, qui vocantur Hoen, anima. Entitas terrae est aër crassus, grauis, terrestris naturae ex quo componitur corpus eiusque humores, et vocatur Pe, corpus vel cadauer.

LXI. Mors hominis nihil aliud est, quam separatio partium ex quibus componitur, post quam quaelibet ad locum suum proprium reuertitur, Hoen s. anima in coelum, Pe in terram.

LXII. Re-

LXII. Restat itaque post fata sola entitas coeli et terrae ex qua homo componitur, quae in loco suo superstes est, et haec immortalitas hominis est. Proprie autem solum Li immortale est. Et hoc systema Sinense metaphysicum et physiologicum, quod non hodie tantum obtinere in secta literatorum, ex libris philosophorum et ore Mandarinorum literatissimorum demonstrat Longobardus, idem euincente P. de S. Maria, sed quod commentatores quoque medii aevi recepisse, allatis eorum locis euincit. Intercessit autem illustris Leibnizius, qui in epistola ad Remondum, paulo ante vltima fata scripta, omnes ingenii, quod maximum nactus erat, neruos intendit, vt falli Longobardum ostenderet, nec hos commentatores adeo impie praecepisse, demonstraret. Non negat hanc systematis rationem, quam Longobardus, certissimis testimoniis probauit, veram esse, et ideo sectam literatorum hodiernam atheis annumerari posse. Ast principia ista physiologica de Sinenfibus omnibus minus dextre a Longobardo explicata esse contendit, ideoque alios illis sensus tribuit, quibus castior philosophia emergere possit. Qui facilis labor fuit ingenio Leibnizii vasto, et indeterminatis Sinenfium vocibus nouas significationes facile inuenienti. Putat enim Sinas ideo orthodoxos cenferi, quia Li, productionem Ki tribuant, adeoque tolerabiliori sensu eos esse explicandos, ita vt Li siue Deum principium rerum omnium pro intelligentia supra-mundana habuerint. Aequum autem esse, vt atheismi ideo non damnentur, quia scholasticas notiones refugiant. Hinc magna ingenii vi nixus, Li de causa rerum omnium intelligente, rerum omnium praefide, creatore rerum omnium causaque non physica tantum, sed et metaphysica explicat, et *παραδοχῆον* istud rerum omnium, vel magnum inane immensitatem Dei significare contendit, reliqua, e. g. Li esse rotundum, allegorice dicta esse putat, et imprimis ob attributa moralia locum ei in solo genere physico esse non posse, asserit. Quod si nonnulla minus Deo conueniant, Li non mox materiae adscribendum, sed potius de tertia quadam significatione cogitandum esse, materiam primam enim mere passiuam esse, Li, et Tai-Kie actiuum et operationes habere, adeoque entelechiam quoque spirituum significare etc. Longum esset reliqua omnia hic repetere, quae simili modo in notiones tolerabiliores refingit vir doctissimus, et ingenio systematico supra modum valens, quae iucundius apud ipsum magna facundia differentem, quam hoc loco, leguntur.

*Iudicium de
hoc systemate
Sinico.*

§. XXIII. Difficile est in tanta assertionum Sinenfium obscuritate definire, quis horum duumuirorum certiozem sententiam elegerit? Fate-mur tamen, nobis minime dubium videri, Longobardum veram Sinarum sententiam, prout ea secta literatorum profitetur, retulisse. Ast cum ne hoc quidem neget Leibnizius, putet autem in explicandis verbis Sinenfium philosophorum Longobardum scholasticis notionibus impeditum veram Sinarum medii aevi mentem non vidisse, opere pretium est dispicere,
annon

annon verifimiliora afferri queant. Non negamus autem, eam explicationem, quam ex systematis physiologici nexu dedit Longobardus, quaeque ratiocinatione ex nexu eius deducenda erat, videri nobis nimis secundum Aristotelico-Scholasticas notiones formatam fuisse, nec putamus materiam primam Scholasticorum, vel substantiam quoque univiam Spinozae posse principio Sinensium primo, Li eiusque primogenio foetui Ki applicari, nisi vim systemati Sinico inferre velimus. Id nisi fallimur, satis luculenter demonstravit Leibnizius. At nec tamen ea nobis satisfaciunt, quae vir fumus eo sine adduxit, ut orthodoxos esse castosque de rerum causis Sinensium sensus statui queat. Multa enim adeo hypothesein redolent, obtorto collo ad excusandos errores Sinarum rapta, ut nihil videamus, quod assensum vel leuiter imperet. Verum in eo quidem facile manus damus Leibnizio, et qui in eius partibus militat Kortholto, differre hoc systema, ab eo, quod praeceis Sinensibus placuit. Nimis enim scholam sapit, et simplicitati vetustissimi aevi repugnat, subtilitatibus metaphysicis prodens, recentiora id ingenia parturiuisse. At puram doctrinam de Deo, spiritibus et rebus mundi proferri eo minus nobis persuademus, quo minus negare potuit ipse vir illustris^s, animam quandam mundi eius partibus non assistentem, sed eas informantem, ut anima corpus hominis informat eo modo, quo sectae quaedam Graecanae solebant, in toto illo systemate physiologico supponi. Hanc itaque clauem philosophiae Sinicae de rebus metaphysicis et physicis ipse nobis porrigit Leibnizius: quae hoc adytum recludentes nobis verisimillimum sit, eandem, quae Stoicis olim electa est, hypothesein physiologicam Sinis arripisse, et Li Sinensium animam mundi chaos informantem, Tai Kie animam mundi formati non Platonice sed Stoicam, quae Pythagorae quoque scholae placuit, innuere. Hoc ubi supponimus, ouum ovo non erit similius, quam Stoica sunt Sinensibus. Quod ut lectori palpandum exhibeamus, eum illa modo recordari, et cum Sinico systemate a Logobardo explicato comparare iubemus, quae suo loco de Stoico systemate diximus, ut intelligat, quam mire utrumque physiologiae aedificium conspiret. Nam 1. apud Stoicos, ante rerum formationem cuncta est Iupiter, uniuersum, chaos animatum rerum omnium substantia vna, res omnes in se complexa. Ita vero principium Li rerum omnium principium vnum est, et omnia illud complectitur, fons est rerum omnium, ex eo egressarum; et hinc vna tantum rerum omnium substantia est. 2. Stoicis et Pythagoreis pars chaoticum principii actiua ignis artificialis, aether purissimus est, a quo, in suprema mundi parte confidente omnia facta et formata sunt. Et haec ipsissima quoque de aere primogenio ex Li progressu et in coelo primario residente apud Sinas praedicantur. 3. Stoici huic aeri primigenio siue igni diuino

spiritua-

g) p. 415.

Hist. philos. Tom. V.

Xxx xx

spiritualitatem, immaterialitatem, perfectionem, vniuersi conseruationem tribuerunt: eadem vero attributa habet Tai-Kie Sinensium ex Li emanans. 4. Arctissime vero hic spiritus mundi cohaeret apud Stoicos cum partibus mundi, et indiuiso nexu coniungitur: Tai-Kie quoque Sinensium ita inhaeret mundi partibus, vt ab iis separatam illae destruantur. 5. Prouidet hic Deus Stoicorum haec anima, mundo, sed secundum dispositionem qualitatum eius, et partium dispositionem; non aliam vero prouidentiam coeli agnoscunt Sinae. 6. Stoicorum daemones effluua sunt istius animae, quae partes mundi, maria, montes, fluuios, etc. regunt, supremae et excellentissimae in coelo et elementis resident. Atque et in his Sinensis metaphysica tam egregie concinit, vt ex Zenonis schola hausisse videri possit. Spiritus enim Sinarum etsi cum ipsis mundi partibus confundendi non sunt, sunt tamen effluua Tai-Kie, et mundo praesident, eiusque partes informant, et nobilissimi eorum coelo, terrae et elementis praesident. 7. Sacrificarunt vero his daemonibus Stoici, eos coluerunt et expiauerunt, rati, reipublicae quoque interesse: eadem quoque prorsus est ratio Sinici cultus spiritibus redditi: vt enim v. g. Iupiter coeli, Iuno aëris, Vulcanus ignis, Ceres terrae etc. spiritum inhabitantem significat, ita coeli, terrae, aëris etc. spiritus ex hoc vniuersi seminario desumpti sua nomina et numina Sinica habent, v. g. coeli spiritus Xang ti. 8. Stoicorum Dei pereunt reuocandi scilicet in Iouem suo tempore in incendio vniuersali post certas origines; et Sinarum quoque dii simili prorsus modo in Li olim refundentur. 9. Deus Stoicorum chaoticus a mundo formato ratione originis, non vero essentiae, differt; et similiter apud Sinenses Li, siue chaos a Tai-Kie mundo informato origine quidem, non vero essentia distinguitur. 10. Stoici vero coelum haud raro Deum vocant, ob spiritum aethereum vel igneum in eo residentem: eadem vocis Xangti vera significatio esse videtur. 11. Cosmogonia Stoica Sinensi non minus exacte respondet. In utroque enim systemate prima principia leuissima ascenderunt, grauiora subsiderunt, et sic elementa nata sunt, inde Li Ki progenuit. 12. Elementa Stoicis vel grauia sunt vel leuia, Sinis vero itidem. 13. Mundus Stoicorum post certas periodos in Deum redit cum omnibus diis, et Iupiter nouum ex se interna operatione mouente producit. Simile fatum mundo Sinae annunciant, secundum quod ne animis et daemonibus quidem exceptis cuncta post certa curricula temporum in Li redeunt, quod postea per Ki, id est motum suum internum nouum mundum producet. 14. Nec anima hominis vel ratione originis vel ratione naturae suae, vel ratione status sui post mortem alia est, apud Sinas, quam apud Stoicos, nempe ex Ioue siue Li progressa, ad eum iterum reuertitur. 15. Quamuis autem Deus Stoicorum reuera materialis sit, nempe ignis subtilissimus, auctor tamen est omnis sapientiae et virtutis. Quid igitur mirum, virtutes quinque ex Li, licet chaos rerum etiam materialium sit, emanare. 16. Mors et destructio

structio secundum Stoicos fit, quando partes materiae resoluuntur, partes materiales redeunt in materiam, spirituales in Deum, rationes feminales in mundi animam. Idem visum Sinensibus, secundum quos partes coelestes ad spiritum coeli redeunt, terrestres ad terram. Ipsum iam lectorem aequum et a partis studio non occupatum rogamus, an non verisimillima nos ratio cogat Sinensem physiologiam, eodem, quo Stoicam modo interpretari? Nec obstat, quod facti supra sumus, priscos Sinas non ita statuisse videri: quamvis enim hoc verum sit, aut animam mundi tamen aut spiritum mundi partes velut anima informantes admiserunt, quae postea a philosophis aucta, polita, et comtius ornata sunt, vt cum Stoico quoque systemate euenit. Vidit id Longobardus, qui Tai Kie cum anima corpus informante et cum anima mundi veterum comparans, iudicauit exacte omnia conuenire ^b; vidit id P. de S. Maria, qui cum his Europaeorum opinionibus erudite conciliauit ⁱ. Vidit is, quo nemo acutius, videbat si praeiudicio non impediretur, LEIBNIZIVS, qui eleganter monet ^k: *Potuisse intelligere Sinas nomine Tai Kie substantiam et formam primitiuam et nomine Ki materiam primitiuam, mundum concipere velut animal aliquod, vel ens viuum vniuersale, genium supremum, personam summam, quem in modum Stoici de mundo locuti sint.* Ast haec tamen veteribus Sinis tribuere non vult, quia loca clarissima extent, et hinc animam suam supramundanam surrogari vult: nempe, ne propria vineta caedat, postquam eos orthodoxos esse statuerat. Quod cur vir summus tantopere vrgeat, et ita mordicus teneat, vt malit torquere subtilissimis distinctionibus omnia, quam has partes deferere, nos equidem ignoramus, Cel. CROSAEVS ^l autem nihil se mirari, ait, *superuacuos Leibnizii conatus in purgandis Loiolitarum Sinensium superstitionibus.* Nimirum hoc habuisse virum, alias incomparabilem, vt facile blanditiis et adulationibus expugnaretur. Atqui a nullis vnquam hominum tantopere laudatum et commendatum fuisse, qua priuatis literis, qua etiam testimoniis compluribus passim in lucem emissis. Quod vtrum ita se habeat, nos equidem dicere non possumus; scimus autem, virum summum ad excusandos quam accusandos veteres philosophos fuisse proniorem, et impatienter eos tulisse, qui atheismi patrociniu vbiq; inueniunt. Vnde vero tanta similitudo Stoici et Sinensis systematis deriuanda sit, certo definiri non potest, meretur autem expendi, quod CROSAEVS ^m asserit: *Certum esse, sententiam philosophorum Sinensium eandem esse atque Aegyptiorum veterum, a quibus certo sciat, eos ante multa secula dogmata fere omnia sua hausisse.* Quae si non omnia vera sunt; ex parte tamen vera esse sumus persuasissimi. An vero hoc systema physiologicum atheum dici debeat, ex illis diiudicandum est, quae de atheismo Stoicorum differuimus.

XXXX 2

Caussa

h) p. 237. 236.

i) p. 325. 328. 349.

k) p. 442.

l) Vol. II, Epp. Leibniz, p. 495.

m) l. s.

Caussa enim eadem est: ea vero non confundenda cum atheismo Sectae Foë et Lao Kiun.

*Physica Sini-
ca qualis?*

§. XXIV. Physica Sinenfium qualis sit, ex antecedentibus iam patefcit, vbi origines mundanae et elementorum numerus, ordo, origo, virtutes delineatae sunt. Quae satis crassa Minerua dicta esse nemo non videt. Rationes autem elementorum ex mente Sinarum ita explicat M. MARTINIUS †: *Quinque sunt elementa: aqua, ignis, lignum, metallum et terra. Aqua irrigat et descendit, ignis siccatur et ascendit, lignum erectum et distortum vocatur, metallum ductile leuitatisque patiens, semina terra capit, affertque fructus: Irrigans et descendens dat salsum, siccum et ascendens dat amarum, rectum et distortum facit acidum, ductile et politurae idoneum mordax facit, siue acre, accipiens semina et dans fructus, dulce gignit.* Ex quibus colligi potest, elementa hic considerari non vt principia mixtorum, sed vt partes mundi, atque vt prima corpora, non vero primorum corporum principia. Vnde qualitates non combinationem particularum, sed proprietatem corporis hoc loco denotare, recte obseruatum T. H. SPIZELIO ⁿ. Qui quoque monet, Sinas singulis elementis singulas planetas tribuere, Saturnum terrae, Iouem ligno, Martem igni, Mercurium aquae, metallo Venerem, cuius rationes ex physiologia Sinica a Longobardo adducta facile peti possunt. Vidisse autem Sinas ipsos ineptias huius doctrinae, inde constare potest, quia Riccium quatuor elementa eorumque qualitates Peripatetice tradentem, et libro quoque Sinica lingua exarato confirmantem non modo cupide audierunt, sed eius quoque disciplinam ambiuerunt. Vnde facile nobis persuaderi patimur, aures arrexisse Sinas, cum Europaeos audirent terrae rotunditatem, solis magnitudinem, cometarum ignes et innumera physica alia tradere. Videntur autem Sinae nonnihil physicarum hypothesium praeter Aegyptios, vt supra dictum, ab Indis accepisse: nam et ipsi vt Indi, chaos et ortum rerum ex eo ouum nuncupare, cuius testa in coelum, albumen in aërem, vitellum in terram abierit, idque media nocte, sub illud tempus, quo astra coelum exornantia solstitiali brumalique reuocatione vertantur, tradit MARTINIUS ^o. Quae coniecturam confirmant supra allatam, veterum Sinarum physiologiam nonnihil alteratam a peregrinis dogmatibus Aegyptiorum, Indorum et Arabum, qui ab illis acceperunt, fuisse. Id quod verifimilius est, quam quod RENAUDOTIUS ^p conicit, a Persis eos dogmata quaedam accepisse, quos frequentasse Chinam nondum est euictum. Nam quod a SPIZELIO ^q tribuitur Sinis duplex principium, si modo recte tribuitur, ad exotericam idololatrarum, sectae Lao Kiun et Foënae doctrinam pertinet, et non a Persis, sed ab Aegyptiis ad Indos, ab his ad Sinas cum Xekiana disciplina delatum

†) loc. cit. L. I. c. 9.

n) De Literat. Sinenf. Sect. IX, p. 171.

o) loc. cit. p. 3. 4.

p) loc. cit.

q) loc. cit. p. 193.

latum est, et satis verifimiliter Tryphonem Aegyptiorum magis, quam Atrihmanium Persarum repraesentat. Nihil autem, si COVPLETVM r audis, celebrius in physica Sinica explicatione aenigmatis Fohiani, cuius supra mentionem fecimus. Hoc ita physica interpretatione soluisse Confucius cum sequacibus ait, ut materiam primam instar ingentis cuiusdam maris concipiant, quod in duo maria minora, nempe duo principia secundaria distribuatur. Illud perfectum, yam, hoc imperfectum yn esse. Ex horum principiorum quolibet per secretionem quandam oriri alia principia duo, et quidem ex perfecto perfectum maius, imperfectum minus, ex imperfecto, perfectum minus, imperfectum maius. Et has esse quatuor imagines seu emanationes Confucii, quae cum varie commisceantur, octo exhibeant rerum species. Cuius secundum Fohium hoc schema solet apponi:

Duo rerum materialium principia.

Perfectum, Imperfectum.

Quatuor imagines inde exortae.

Maius perfectum Minus imperf. Minus perfect. Maius imperf.

Octo ex his figurae emanantes:

<u>Coelum</u>	<u>Aquae mont.</u>	<u>Ignis</u>	<u>Tonitrua</u>
<u>Kien</u>	<u>Tui</u>	<u>Li</u>	<u>Chin</u>
<u>Venti</u>	<u>Aqua</u>	<u>Montes</u>	<u>Terra</u>
<u>Siuen</u>	<u>Can</u>	<u>Ken</u>	<u>Quen.</u>

Non immorabimur explicationi Confucianae, cum satis de hoc argumento supra dictum sit. Monendum tamen esse arbitramur, ipsum Confucium, qui ingenium magis politicum quam metaphysicum habuit, perplexum haesisse, quid ex hoc aenigmate exculpendum sit. Adeo enim obscurae eius meditationes sunt, ut nisi recentiorum Europaeorum coniecturis essent illustratae, vel commodo, ut poterant sensu, explicatae, tenebras magis, quam lucem in argumento naturali promitterent. Mirandum itaque non est aequae facile eos moralia dogmata, quam physica, in istis lineolis inuenisse; Cuilibet enim pedi hic modulus aptari potest; unde a coniecturis, quibus historiam philosophicam onerarunt nonnulli, malumus abstinere, quam nostras suspiciones Sinis tribuere. Quae pestis, dici

Xxx xx 3

non

r) loc. cit.

non potest, quam foede historiam philosophicam corruerit. Talia sunt, quae RENAUDOTIVS conicit, principium Persarum duplex Confucio hanc explicationem suppeditauisse. Id enim absque verisimilitudine dici ex systemate physiologico Sinarum, quod duplex principium non admittit constare manifeste potest. Ex his vero de medicina quoque Sinenfium statui potest, quam empiricam esse et vix nomen mereri artis salutaris, risum quoque interdum mouere, recte iudicauit MORHOFIVS *J.* Constat enim ex relatione ANDREAE CLEYERI *'*, societatis Indicae in noua Batavia archiatri, qui cum libros medicos Sinenfium consulisset, *Specimen medicinae Sinicae, siue opuscula medica ad mentem Sinenfium* edidit: pleraque ad pulsuum inuestigandorum rationem reuocari, secundum hos medicamina exhiberi, nitique totam eorum artem salutarem, sympathia et relatione membrorum corporis, nec non pulsuum, cum quinque elementis et anni tempestatibus: Scimus quoque ex his relationibus, chemiam eos ignorare, (quam didicisse demum imperatorem Cham ty a Iesuitis ex Bouueto discimus) alchemiam ad insaniam colere, Graecorum et Europaeorum medicamina ignorare, inque id potissimum coniti, vt qualitates quinque elementorum, quarum aliquam singulis membris potioribus attribuant, restaurarent. Tacemus alia ibi allata, quae factis nos docent, aut empirica felicitate Sinenfes interdum pulchre mederi, aut inepta esse pleraque nec laudibus digna quibus nonnulli *"*, quibus peregrina omnia placent et magna sunt, eos cumulant.

*Philosophia
practica Si-
nenfium.*

§. XXV. Infantes esse in philosophia theoretica Sinas, et valde a nobis superari, ex dictis est manifestissimum. Ast superari nos quoque a Sinenfi philosophia practica, magni viri non sine admiratione et insignibus laudibus fatentur. Faciunt id imprimis Iesuitae, quibus pollicem hoc quoque loco premit LEIBNIZIVS, quem more suo sequuntur celeberrimi viri G. B. BULFINGERVS *** et C. WOLFIVS *²*, vt deos minorum gentium taceamus. Nec negari potest, pulcherrimam esse doctrinam moralem et ciuilem Sinarum, prout eam Iesuitae nobis exhibuerunt, maxime postquam acumine Bulfingeriano scopae dissolutae monitorum politicorum Sinenfium in systema elegans et aptissimum ire coactae sunt. Ast hic merito recurrit dubium, incertum esse, annon multa ex ingenio interpretum acceperint, quemadmodum haud parum pulchritudinis ex ordine et supplementis Bulfingerianis acceperunt? Ad rationem tamen politicam imperii Sinici attendentibus, manifestum est, praeclare ita rerum ciuiliu, ad mores attemperatarum rationes inuisse Sinas, vt his fulcris tot seculis inconcussu stare potuerit imperium Sinicum. Quamuis fabulas nobis Milesias enarrent, qui nescio quod aureum seculum nobis in
China

s) Vnum enim principium, Li, statuit.

f) Polyhist. T. II. p. 13.

t) Vid. Act. Erud. 1682. p. 301.

u) Eos nominat HEVMANN. I. c. p. 739.

*) Praef. Nouiss. Sinic.

²) H. cc. conf. SPIZEL. I. c. f. 8. p. 126. REIM-
MANN, I. c. p. 8.

China fingunt, cum historia amplissimi regni indubitatus testis fit, nec tyrannis illud caruisse, nec bellis intestinis, nec imperatoribus in vitiorum coeno se voluntatibus, nec deesse inter eos scelera et flagitia publica, et imprimis duritiam procerum erga humiles, avaritiam et iniustitiam, per totum imperium regnare. Praeclare quoque observatum cel. MOSHEMIO^z, qui nuper egregie prorsus de philosophia morali et civili Sinensium differuit, haud multum ad felicitatem imperii Sinici attulisse morum praecepta, sed deberi illam partim ordini et dispositioni imperii, partim loco regni in extremo angulo Asiae firi et a peregrinorum conuersatione vsuque, quibus respublicae mutari turbarique solent, remoti. Ad di his merito debet, virtutem Sinensis philosophiae, non esse fructum rationis vel effectum veritatum certarum et ad vitae felicitatem attemperatarum, non hominis eam animum a cupiditatum oestro liberare, sed esse politicam tantum; et ethicam ideo Sinicam, aliquot tantum officia comprehendere, quae ad conseruationem tranquillitatis internae in republica, et fulciendum sine violentis mediis imperium, referuntur. Mirum itaque non est, ambitionem pleraque sibi in systemate politico poscere, et religionis influxum, poenarumque et praemiorum post hanc vitam respectum, parum aut plane nihil in hac morali doctrina agere^a. Quae autem tantas laudes perfectissimae philosophiae mereantur, lectori aequo et partis studio non impedito expendendum relinquimus. Duplex autem Sinarum philosophia practica est, alia vulgaris, alia erudita et Confuciana. Illa sedecim regulis comprehenditur, quae a Mandarinis singulis calendis Idibusque mensis cuiusuis iussu imperatoris praeleguntur: quaeque intelligi satis nequeunt, nisi ad rationes status, quas conditores, monarchiae inierunt, quis attenderit, et, quibus mediis securitati et tranquillitati imperii prospexerint, examinauerit. Qua in re praeclare prorsus versatus est praestantissimus MOSHEMIVS^b, qui ipse ab iis legendus est, qui neruos prudentiae civilis inter Sinas discere cupiunt. Eius enim observationes, licet egregias prorsus et incomparabiles huc transferre, institutum vetat. Verbo tantum obseruamus, opinionem populi de imperatore coeli filio, et vnico publicae salutis a coelo impetrandae fonte, obsequiumque pronissimum et perfectum, quod ex ea fluit, ipsorumque principum exempla ad conseruandam hanc summam in animis auctoritatem facientia et amorem populi conciliantia potissima fulcra esse, quibus imperii Sinensis felicitas sustentatur, et quibus procerum, parentum, aliorumque, qui societati praesunt officia attemperantur. Ethica philosophica autem ex libris Confucianis disci debet, ex quibus cum potiora collegerit ill. BVLFFINGERVS, specimen aliquod inde repetemus, plena hausturum ad ipsum eruditissimum librum dimissuri:

I. Duo

z) loc. cit.

a) Consentientem habemus cel. WOLFIVM I. c. qui virtutem Sinicam sine his fundamentis consistere fatetur. Praeclare ideo Europaeorum ethicae

praerogatiuam concedit BVLFFINGERVS I. c. p. 280. seq.

b) Conf. MOSHEM. I. c. p. 336.

I. Duo sunt doctrinae Sinicae capita, alterum pertinet ad naturae rationalis cultum, alterum ad renouationem populi, illud ethicam hoc politicam complectitur.

II. Ad poliendam naturam rationalem requiritur, primo vt excolatur intellectus scientia rerum omnium, eousque, dum in discernendo bono et malo non aberret, tum vt imbuatur voluntas virtutis amore et vitii odio, deinde vt affectus coërceantur; postea vt componantur actiones et cum ceteris hominibus consuetudo ad honesti et decóri regulas.

III. Populus ita instituendus est, vt qui se primum regere possit, idem postea familiam instruere, tum magistratibus admoueri et priuata regna dirigere, et tum demum imperium gerere possit.

IV. Philosophus est, qui amplissimo studio versatur in libris scientiisque omnibus, omniaque examinans exigit ad regulam rectae rationis, ita vt a veritate et virtute, si fieri poterit, nunquam defleat.

V. Vi intellectu consummata, quod fit rebus omnibus intime exhaustis, intentio ac voluntas verificabitur, et animus emendabitur a prauo affectu, et tum corpus bene compositum, hocque curato, familia domestica, post hanc priuatum regnum et tum imperium optime institutum pace fruatur.

VI. Id quod a coelo est homini inditum, dicitur natura rationalis, quod huic conformatur natura et eam consequitur, dicitur regula seu consentaneum rationi: restaurare quoad exercitium hanc regulam se suaque per eam moderando, dicitur institutio seu disciplina virtutum.

VII. Coelestis quaedam est ratio omnibus indita, at vero post huius iacturam ad hanc perfectionem recuperandam contendere, humana quaedam via et ratio est. Illud sanctorum est, hoc sapientum.

VIII. Vnicum viuendi principium hoc est: quicquid agas, agere vere, ex animo totisque viribus et a tuo ipsius corde gradum facere ad alios. Vera itaque mensurae normaeque ratio est, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.

IX. Vt homines discernamus, opus est attendere primo quid agant, deinde operis finem respicere, tum videre, quibus in rebus studiisue conquirent.

X. Auribus vix percepta per os illico fundere, neque hoc agere, vt ea tibi ipse primus applices, quam impertias aliis, virtutis quidam contentus ac repudiatio est.

XI. A discipulo requiritur, vt rationes plene perdiscat, examinet singula, viros sapientes consulat, ratiocinando meditetur et expendat singula, res clare distinguat, solide et constanter operetur.

XII. Non externa tantum virtutis constantia requiritur, sed etiam interna, quae nihil egerit rerum, quod non vulgari possit inter homines, nullam voluerit cogitationem, cuius nolit conscium esse coelum.

XIII. Ita virtuti studendum est, vt ea gaudeas.

XIV. Per-

XIV. Perfectus vir serio attendit et inuigilat suo interiori.

XV. Tres classes virtutis studiosorum sunt, qui intelligunt, quid sit virtus, qui amant, qui potiuntur.

XVI. Radix et fundamentum virtutis, vnus cordis reſtitudo et norma eſt.

XVII. Orbis regulae ſunt quinque; regem inter et ſubditum iuſtitia, parentes inter et filios amor, maritum inter et vxorem fides coniugalis, fratres maiores natu inter et minores ſubordinatio, mutua inter amicos concordiae et conſuetudinis officia. Tres cardinales virtutes ſunt: prudentia in diſcernendo bono a malo: amor vniuerſalis erga omnes, et fortitudo in proſequendo bono, vna vero cordis ſoliditas et reſtitudo eas exercet.

XVIII. Quia motus animi reconditi ſunt, ideo perfectus vir ſollicite inuigilat cordis ſui ſecreto et cautus eſt in internis, quae ſolus intuetur.

XIX. Verſatur virtus in tenendo medio illud qui tranſilit, ſimilis eſt non attingenti.

XX. Sola et vnica virtus pretioſa reputanda eſt.

XXI. Populo in virtute plus eſt, quam in aqua et igne: nondum vidi qui inſiſteret virtuti et periret.

XXII. Exemplis perſuadendus magis populus eſt quam praeceptis: iuſtumque virtutem, qua prior ipſe plenus ſis, in alios tranſfundere.

XXIII. Sapiens ſuimet ſeuerus cenſor eſt, idemque teſtis, accuſator et iudex.

XXIV. Vincere ſe ipſum atque ita redire ad primaeuum illud temperamentum naturae rationalis, hoc eſt obtinuiſſe cordis innocentiam et perfectionem.

XXV. Aut ſocordia obſtat virtutis ſtudio, aut male conſideratus ardor.

XXVI. Perfectus vir aggreditur viam ordinariam et ideo conſtanter in ea progreditur.

XXVII. Probus atque perfectus vir, vniuerſalis eſt.

XXVIII. Charitas eſt affectio animi conſtans et conſentanea rationi, qua quis abiecta proprii commodi cura, totius orbis homines amplectitur, haud ſecus ac ſi vnum quid idemque ſecum forent, atque adeo communem cum iisdem ſenſum tam inter proſpera, quam aduerſa et habet, et prodit.

XXIX. Solus ille, qui probus eſt, tuto poteſt diligere homines, tuto poteſt eos odiſſe.

XXX. Eo quod rectum iuſtumque eſt, compenſato iniurias et odia, benefactis compenſato benefacta.

XXXI. Peccare nec emendare, hoc ipſum dicitur peccare.

XXXII. Perturbatio animi eſt velle aliis ea, quae non ſunt arbitrii ſui, vel quae ſunt inter ſe pugnantia.

XXXIII. Perfectus vir pro ratione status sui res agit, nec cupit aliquid, ab eo alienum.

XXXIV. Virtutis et sapientiae studiosus adhibet nouem considerationes, inuidendo perspicaciam, in audiendo vim audiendi, in habitu oris ferenam placiditatem, in statu corporis grauitatem, in sermone fidem et veracitatem, in actione sedulitatem, in rebus dubiis consilium, in ira et vindicta, incommodorum considerationem etc.

Pauca haec ex multis sufficiant, vt velut ex vngue leo intelligi cognoscique possit, cuius generis ethica Confuciana sit. Addi his debent ea, quae de regimine familiae, de officiis magistratum, de administratione imperii praecipit doctrina ciuili Sinica. Quae vero hoc loco adduci non possunt, cum istam prolixitatem nostra refugiat tractatio. Ad ipsum itaque Cel. Bulfingerum, qui cuncta ordine digessit, et loca Confuciana simul adduxit, lectorem dimittimus, iucundius ex his fontibus, quam ex nostris riuulis hausturum.

*Emineas de
ethica Sini-
ca.*

§. XXVI. Splendere haec precepta moralia, non negamus, at splendere ita, vt aliorum radios extinguant, id expendendum lectori relinquimus, comparandumque cum philosophorum Europaeorum doctrina morali. Nos pauca supra dictis addimus, et considerare iubemus: ignorare ethicam Sinensem certum principium, nec definire posse, quae sit ea ratio congenita, quae cordis rectitudo, quae laudata illa perfectio, nec posse nexum ostendere. Falsus id est, qui immensum in modum Sinicam ethicam extulit, illustris WOLFIVS. Considerari autem velimus, hunc perfectum virum Sinensium attamen vel idololatriae, vel superstitioni, et impietati litare, et consistere virtutem Sinensem sine numine. Neque virtus haec ad esotericam disciplinam referri potest, fatentur enim eius laudatores, ceremonias praescriptas legibus apud Sinas quam maxime ad moralem doctrinam pertinere; et inter virtutis media referri. At eas a superstitione et impietate absoluere velle, esset laterem lauare, vt ex supra dictis intelligitur. Tacemus fucum Europaeum Sinensi virtuti illitum, vt iucundius possit commendari. Haec an tantafint, vt soli in morali doctrina triumphare Sinae dici queant, aequi iudices viderint.

